

OROL

ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor a vydavateľ:

MIKULÁŠ ŠT. FERIEŇČÍK.

Roč. XI.

Turč. Sv. Martin, 31. októbra 1880.

Číslo 10.

Eulija.

Poveš od *Vajanského.*

(Dokončenie.)

XII.

Zima nastala s celou svojou prísnosťou. Branský namáhal sa energicky, aby ratoval aspoň zbytky z majetku svojej nevesty — ale marné. V utešenom letohrade nastala pustota — na všetkých nemovitostach Záhajského ležala kostnatá ruka Diamantova, ako tá zima na kraji. Manželka Záhajského Eulalia dozvedela sa o páde svojho manžela a prišla do Krakovian. Medzi manželmi odohral sa výstup búrny. Eulalia ukázala veľkodušnosť zriedkavú. Záhajský, zahanbený a zronený v hlbine svedomia, nechcel prijať veľkodušné nabídnutie. Branského prostredníctvom tiež nevidlo k cieľu.

„Vo mne žije pýcha,“ hovoril k Branskému, keď už koč Eulalie odhrmel na krakovanskej ulici, „pýcha zatvrdilého zločincina. Celý môj život neznal som rodiny a jej pocitu. Sám som sa vyšvihol po istú výšku, nikdá som neprosil pomoci od nikoho, ale i málo udeľoval. Teraz nemôžem prijímať milosti. Nič nemám, nič nie som, prosím vás, nechajte mi aspoň moju bólnu pýchu.“ Záhajský pokrýl rukami tvár, a pred dušou jeho blisla postava práve na večnosť zmiznutej Eulalie. Jak rád bol by chytil sa za povlek jej šiat, jakou anjelskou bytnosťou svietila mu v bólnu dušu! Ztrateno! všetko ztrateno! — Na druhý deň po odchode Eulalie zmizol Záhajský z Krakovian. Nikomu

neriekol, kam ide. Po okolí kolovaly tie najrozmanitejšie zvesti. Jedni tvrdili, že šiel do Ameriky, druhí že spáchal samovraždu. Nik nevedel dačo istého.

Takto bez dramatických katastrof hynú naše zemanské rodiny a tratia sa jako potoky v piesku púšti.

S vyhnutým pňom bujného života odpadly i jedovaté ratolesti. Paráka poranilo v krakovanskej kréme pri tartli, Kaprossy prišiel o úrad komisársky, zbiednel, ochabel a odovzdal sa nízkej pijatike. Padal vždy hlbej a hlbej, až konečne zahynul. Z požunského špitála prišiel účť na Krakovanskú obec, účť urobený tam zomretým Kaprossym. Apollonia Skálky nepremenila síce život, ale pána, pravda že jej hlboký vačok pocítil rozdiel medzi bývalým a potomným jej udržovateľom. Masloň nepostúpil v hodnosti, ale stal sa manželom Perlingovej, spolu ale aj jej slúžebníkom a hračkou jej vrtoch. Predal sa starej koketke, jako už dávno bol predal česť a seba celého márnosti.

Branský žil svojej práci a svojej Anne. Žulín zkvital pod jeho vodcovstvom, práve tak jako celé panstvo Žulinského. Krakovanom nebolo pomoci, ony klesly na najnižší stupeň, na jaký klesnúť môže obec v drapoch úžerníckych. Abrahám Diamant zakupoval všetko, i obecné hory, ktoré kynožil bez všetkej prekážky.

Prišlo jaro a Branský priviedol na Rakovské majere Annu čo svoju mladú žienku. Všetka zádumčivosť zmizla z jej krásneho čela — ona prestala cítiť svoju osamelosť, svoju sirobu, a našla v Branskom náhradu za všetko, čo utratila. Z jazera nakazeného a bahnovitého vytrhol Ludovít svoju bielu laliju a presadil do zdravej pôdy slovenského života rodinného, v ňomž jedinom ukrýva sa to opravdové šťastie, ten mier, po ktorom darmo sa shánajú ľudia po cestách rozkoše.

Sám Branský zmladol, osviežel a jeho činnosť neochabela, ale naproti tomu stala sa mužnejšou, blahodarnejšou. Už dávno býval na letohrade Diamant, vinohrad kúpila obec Žulín, zahrada ale zpusťla a premenila sa na kapustnicu. Branský a jeho žena už len z ďaleka vďavali skvostnú stavbu, ktorej steny pomaly obtiahla špina. Zelené šalokátre vybládlly, piesok z pešínok pobral svobodne leják a nechal tam blato. Kde predtým bol čistý dvor, hyzdila pohľad hnojnica. Všetko ukazovalo, že dom prešiel do rúk židovských.

„Naše priateľstvo,“ hovoril ticho Branský k svojej žene, pohodlne sa opierajúc na operadlo voza, keď sa viezli raz v lete popri letohrade, „bolo tak prirodzené, jednoduché a blízke, a cez také kluky museli sme sa prebiť k cieľu! Ktože bol tomu vina? Iste tvoja tvrdá hlávka, Anna moja!“

„Alebo tvoje dotieravé učiteľstvo!“ s úsmevom prehovorila mladá pani, ktorej tvár sviečila v bleskoch šťastia a spokojnosti. „Vy máte apoštolskú prírodu, všade chcete učiť; naprávať, profesorov hrať. To je veľmi pekne a dobre pri našom lude, ale nie pri mladých dievčencoch, ktoré pochopujú lepšie takt valčíka, ako celé vaše systémy. Vy sa vo vašej oduševnenosti za vyššie ciele celkom odtŕhate od spoločenského života, stávate sa tým podivínni, bežíte pred svetom a predsa zo sveta utiecť nemôžete do oblakov svojích snov. V tom väzí celé tajomstvo! Tvoríte vy i v spoločenskom živote!“

„Áno, v spoločnosti Masloňov a Perliugových!“

„Aj tam dá sa tvoriť. Kolko vnímavých duší a čistých srdiec utratí vec naša tou vašou nevšímavosťou denného života! Jak blízko

bola som prepadnúť v prepašť, pri všetkej, jako sám uznávaš, schopnosti, stať sa celkom vernou dcérou svojho národa! Avšak k nám nesmiete prichádzať zaobalení v oblakoch svojej filosofie. Žena je stvor konkrétny, ona rada poddáva sa citu bezprostrednému, vreľému. Pustovnícky život a askesa nie je našim prirodzeným poľom.“

Branský sa usmial a ukázal na zožidovčený letohrad:

„Tamtá pravda nežila moja Anna život pustovnícky, ani o askese nevedel nič dom Záhajského! A predsa bola ona nespokojná, rozorvaná a biedna. Nádych ružový počal bládnúť na týchto líkach, a veľa ráz ronily slzy tieto jasné, teraz usmievajúce sa oči. Jako sa to srovnávalo s tvojou theoriou.“

„Veľmi dobre srovnáva sa to! Bola som v príúde, ktorý sa protivil mojej prírode! Darma som zalamovala rukama a chytala sa pobrežných tráv; trávy sa odtrhly a ja som bola nesená ďalej. Ten, ktorý by mi bol móhol podať silnú pomocnú pravicu, podával mi — radu, a to britkým slovom, ostrou kritikou! Tak sa nevytrhujú z prúdov zkazovnosných devy.“

„Nuž dobre,“ prehovoril zadumeno Branský a stisol vrelo rúčku svojej ženy, „príjmem tvoje naučenie, ale len tak, keď obapolné naše idey spojíme v jeden celok! Ja budem i na ďalej kritizovať a „professora hrať,“ a ty udreš na strunu spoločenskú a vovedieš mňa z mojej „askesy“ ta do života, v ktorom sa tratia ľudia naši pre svatú vec.“

„A úspech nás neminie,“ prehovorila Anna; v jej krásnych očiach blýsla sa slza. Ešte raz obzrela sa na letohrad, ktorý sa skrýval za pahorok. Sladký cit víťazne prestáteho boja opanoval jej dušu. Tam v tom zapustenom teraz letohrade pochovaný leží jej otcovský majetok — nezostalo z neho nič, iba rozpomienka na niekoľko veselých okamihov a v tanci prebdelých nocí. Ale ten, ktorý premrhal jej všetko, stal sa nešťastníkom a biednym snáď bludárom. Myšlienka táto páčila útroby Anny a jedine ona znepokojovala jej život, ináč tichý a jasný jako jarnie nebo. Branský tušil, prečo na tvár ženy padla temná chmára. Samému počalo byť teskno, a

zadumal sa, sotvá zbadal, keď jich vozík predtiahol pred jich pekný byt. Ztrhol sa a na mocných svojích ramenách zniesol žienku z podušiek voza a postavil ju na stupne schodíkov, vedúcich do chodby. Slnko zapadalo za vrchy a osvecovalo malebné runy zámku. Letný vetor vial ponad bujné polia a rozhúpал vysoké raže vlnisto. Okrem vetru panovalo posvätné ticho nad krajinou. Robotníci idúci z lúk pozdravovali prívetive manželský párik, stojací pred domom a nemohúci sa odtrhnúť od krásneho pohľadu. Slnko zašlo a stíny topoľov, dlhé, siahajúce cez celé pole, zmizly.

„Vidíš,“ preriekol Branský k svojej žene, tiahnúc ju za rúčku do príbytku, „tento večer upomína ma na môj vek a ten lúčiaci sa blesk na teba, žienka moja! Lúč zkrášlil môj večerný život, žiaľbohu že len večerný.“

„Nech len trvá ten tvoj večer dlho, dlho — on mi je slasťou, svetom a perlou, on mi je životom a krásou, ktorá ma vytrhla z tamtoho palčivého poludnia“ a ukázala smerom k letohradu.

XIII.

Podvečer prechádzal sa Branský so svojou ženou po čistých uliciach Žulína. Mal veľkú radosť na svojom diele. Domky, úhladné a okrášlené malými kvetnými záhradkami, prívetivo hladely na prechádzajúcich sa svojimi oblôčkami. Na priedomí čupely krdle detí s buclatými líčkami a počúvaly rozprávky starších školákov. Obneskorené vozy solídne na železných osiach, tiahly dobre vysypanou cestou a tratily sa vo dvoroch. Kosci s odopatými a ku kosiskám priviazanými kosami uctive pozdravovali manželský párik. Mladé nevesty vybehávaly z domkov a veselou prímluvou obracaly sa k panej Branskej. Radosť a uctivosť zrkadlila sa jim z očí, na polo zakrytých čipkami čepca.

Brankovci ubierali sa k domu richtára. Čierna tabula s bielym písmom pýšila sa na rohu domu. Ledva že vkročili cez úzku bránku do dvora, pribehla pani richtárka a prekvapeno vítala milých hosťov. Táto prekvapenosť nebola celkom prirodzená, lebo ctená matrona nž od dobrej chvíle hľadela malým okienkom

stajny v ústrety na isto očakávaným hosťom. Bola totiž celá zalúbená do Anny, ktorá svojou prívetivosťou a prítom povedomosťou svojho vyvýšeného postavenia vládla srdcami dobrých dedinských ľudí.

Hostia vstúpili do chyže. Richtárka utrela zásterkou lavicu, trebárs táto len tak svietila čistotou, a ponukla hosťov k sadnutiu.

„Môj muž je ešte na lúkach,“ prehovorila pospešno a ztratila sa v pitvore. Onedlho pribehla v jednej ruke držiac obrus zo žltkavého zle vybieleného plátna, v druhej tanier koláčov. Pokryla stôl a položila naň koláče.

Dvere sa otvorily a dnu vstúpil sluha s bičom v rukách. „Tajdi, tajdi,“ volala naňho žienka, a pratala ho do pitvora. Sluha spravil hlúpu tvár a ušiel i so svojou veliteľkou.

„Jak krásne žije ten ľud,“ povzdychla si Anna, „keď rozumie sa sám sebe! Mne táto žienka prichádza jako malá kráľovna v svojej obmedzenej ríši. Na každý pád je ona viac vo svojom jako ku príkladu ja. Ona rozumie dokonale všetkým záujmom svojho domu, svojho muža! Ona s ním myslí a cíti na jednom stupni! Ja ale a mne podobné sme jakoby nájomnice, ktorým sa dáva určitý plat k vedeniu domácnosti. Starosti našich mužov sú nám zemou neznámou, a keď sa do nich vhlbiť chceme, prekračujeme hranicu svoju. Gombičku prísť na košelu — to naša úloha, ďalšie zostáva nám tajnosťou.“

„Máš pravdu,“ povedal Branský, „sedliacka je svojmu mužovi viac vzhľadom na jeho zamestnanie. U nás sú úlohy viac podelené a preto sa môžu i dokonalejšie plniť. A to je na každý pád vyšší stupeň. Aj v sedliackve nájde rozdiely: Čím chatnejší a nižší je sedliak, tým menej rozdielu badať medzi prácou ženy a prácou muža, čím ďalej sa on vyvinuje, tým nápadnejšie a prísnejšie rozdelené sú hranice mužskej a ženskej práce. Žulinská sedliacka nebude o tri svety kone poháňať lebo orať. Znáam ale biedne kraje slovenské, kde žena práve tak orie, jako muž konope trepe!“

Sotva stačil dokončiť Branský svoje poznámky, keď vstúpil do izby richtár a bez pozdravenia a obyčajných ceremonii počal hovoriť:

„Pane môj, hrozné chýry! Práve som stretol krakovanského posla obecného. V Krakovanoch bola zbura! Nevieť prečo, ľud sa shrkol, počal biť obloky na dome Diamantovom, vyvalil bránu — ďalej ale nevnikol. Potom sa valila sila ľudu dolu huštákom a vrhla sa na hostinec Izáka Silbersteina, potrepala v hostinskej chyži náradie a dobyla sa do sklepu. Sudy sa vávaly hore schodami. V trme vrme nenašli točku, a tak sekerami povybíjali dná na sudoch. To všetko stalo sa včera. Dnes už držia nad vinníkami vyšetovanie! Osemnásť Krakovanov sedí v temnici, a práve tých najnevinnejších. Hovorí, že celá zbura bola umele nasnovaná, aby bola príležitosť ukiazať neviazaným Krakovancom silu zákona! Nešťastné Krakovany!“

Branský z počiatku ustrnul! Potom pozrel významne na svoju ženu a preriekol:

„Niektó chce mať zásluhy, lacné zásluhy, a k tým mu má dopomôcť ten zbiedený, svedený ľud! Krakovanci nie sú buriči, oni sú bedári, čo v nich búri, je pálenka! Ostatne, veď sa pravda vykluje na svetlo.“

Až teraz počal richtár vítať hostí! Chýr o Krakovanských neriadoch preletel medzitým celou dedinou, a občania jeden po druhom prichádzali do richtárov. Branský jich tíšil a napomínal. Lebo i v Žulíne bolo dosť nepokojných živlov, ktoré by ľahko bol do ohňa doniesol Krakovanský prípad. Keď sa Branskovci odberali zo Žulína, obštúpila hodná hŕba občanov ľahký vozík. Už z vozíka poďával Branský ruku občanom a Anna prívetиво kynula obďaleč stojacím ženičkám.

„Kto to môže mútiť v Krakovanoch?“ pýtala sa Anna svojho muža, keď sa viedli poľnou cestou k majerom.

„Jedon červiak z tej bariny, kde si i ty za čas stála, biela moja lalija,“ odpovedal v hádke Branský a hlboko sa zamyslel.

Na druhý deň bol už Branský v Krakovanoch. Už po ceste videl pobité obloky na Diamantovom dome, steny ale zahádzané blatom. Neďaleko obecného domu stretol sa s Haštalom, ktorý pozorne vykračoval po meste. Branský zastavil vozík.

„Čože sa to stalo, pane Haštale?“ zpytal sa Branský.

„Ja neviem! Hovorí, že panslavi pobúrili ľud proti židom a pánom. Ostatne s Bohom, spal bych,“ a s tým kráčal lenivým krokom ďalej.

Na obecnom dome stálo vyšetovanie v najkrajšom kvete! A jaké vyšetovanie! Známe to veľmi dobre, jako zvykli vyšetovať v tých časiech.

V kúte úradnej chyži stála celá sbierka silných lieskovic. Masloň a komisár sedeli za stolom, traja hajdúsi stáli u dverí. Po jednom z uväznených Krakovanov vodili do chyže. Nastala inkvizícia. Osudná lavica hrala prvú rolu. Trasúca obeť ľahla na lavicu a o chvíľu bolo počuť pravidelný švihot lieskovic a bolestné vykriky mučeného. Triesky z lieskovic špatily dlážku. V konvulsivnom svíjaní padla obeť z lavice!

„Hore ho!“ zavolať Masloň a hajdúsi zase natiahli bedára na lavicu, zas počal pravidelný švihot a temný rev bitého.

Práve mal ľahnúť na rozkaz Masloňa stavec v bieloskvúcích šedinách, keď sa otvorily dvere a dnu vstúpil — Branský. Hajdúsi nevdojak zastali v katovaní.

„Pokračujte!“ zareval komissár. Masloň zbladol.

„Tento človek mi je všade kamenom na ceste,“ zamumlal pod bajúz a zafal zubami.

Branský sa začervenal jako pivoňka! Svätý hnev rozzúrila sa v jeho prsiach, oči jeho byly vypúlené a sršaly bleskami. Hajdúch ho chcel zastaviť. Jedným panovitým pokynutím pravice pribil lapaja k pôde. Pred domom zahrmel koč, a z neho vyskočil pružným skokom gróf Žulinský. Branský sa ani nepoďával na Masloňa, ale pristúpil k otvorenému obloku. Žulinský mu podal cez cifrované mreže ruku. Branský mu tichým hlasom povedal pár slov. cítil jako sa mu hlas trasie. Potom predstúpil pred slúžnovský tribunal. Postava jeho bola vypätá, hrud sa mu dmula, ruka křčovite hladila bradu.

„Som vaším dlžníkom, pane Masloň,“ zahrmel hlasom jarého tura, „a prichádzam zaplatiť svoju dlžobu.“

Masloň bľadol a bľadol! Branský sa chvíľu rozmýšľal či by nemal sa vrhnúť na tohoto človeka, dosť tvrdého k hladeniu na muky svojích bezvládných obetí, ale bľadnúceho

pred jednoduchým mužom. Ale sa premôhol, a hľadel prísno do bladej tváre slúžneho.

„Som v úradnej povinnosti — vyprosím si — pane komissár, — Janči!“ drkotal Masloň a stal zo svojho súdneho stolca.

Žulinský vstúpil do chyže a nemôhol sa zdržať smiechu nad scénou, ktorá sa mu nečakave objavila.

„Tuším, Branský vypláca pána Masloňa jeho vlastnou zbraňou!“ pohodil a obrátil sa k slúžnemu. „Nedávno som bol v Španielsku, ale takého niečo som predsa ani tam nevidel! A tam majú španielsku trstinu!“

Branského zamrzelo, že jeho pán bere vec z komickej stránky. To pozoroval gróf a vyhnal von pokynutím jazdeckej paličky hajdúchov i chudáka starca.

„Pán komissár, bude tak laskavý zanechať nás na chvíľku,“ riekol ku komissárovi s poklonou.

Keď boli traja mužovia sami, pristúpil Žulinský k Masloňovi a prosil ho o vybavenie závislého súboja.

Masloň bol zničený, „ale bez pomoci a ladného štítu,“ doložil Žulinský a usmial sa zlostne.

„Možno snáď i pokonanie navrhnuť?“ opýtal sa Branský. Masloň ožil. „Prosím, ráčte urobiť svoje návrhy.“

„Najprv dovoľte mi malú otázku,“ riekol ticho Branský, „keže podpálil ožranov ku zbure? Iste panslávi?“

„Tak hovorili,“ povedal Masloň, a život počal vchodiť do jeho líc. „avšak neviem, — inkvisícia — veď sa ukáže.“

„Viem už, viem! Celá haramia je dielo vaše, pane môj! Robíte si zásluhy,“ a v tom vzal zo stolíka písmo. Bola to zpráva na stolicu o ťažkom síce, ale dokonalom premožení panslavmi nastrojenej zbure.

„Vyrovnanie našej veci závisí od vás,“ pokračoval Branský, „prosím, ráčte napísať zprávu na stolicu, ktorá aspoň priblížene

hovorí pravdu. Sám seba nemusíte udávať, mne neide o zničenie vás. Prosím len o čistú, úradnú pravdu.“ Masloň pochopil všetko. O chvíľu bola zpráva napísaná! „A teraz sa postaráme o svedomitú expedíciu,“ doložil Žulinský a vzal zapečadený už list z rúk slúžneho.

Masloň skoro plakal od zlosti, keď sa dvaja poctiví mužovia s poklonou vzdialili z izby. Odvolať nemôhol svoju zprávu, jedna zásluha bola tam.

„Niet pomoci na riadnej ceste,“ zvolal Branský, keď odchádzal z obecného domu. „Jako sa vymaní ten nešťastný ľud zpod hrozného jarma! Niet sily, niet povedomia, niet pomocnej pravice. Iba puhá náhoda pomôhla mi pri tomto páde, ale koľko pádov otročenia nenachádza lekára.“

Smutný a roztržitý navrátil sa ku svojej domácnosti.

„Nuž čože je s Krakovanci?“ pýtala sa zvedavá Anna a objala svojho muža ešte v dverach.

„Krakovanci sú už na svobode — a ja som utratil právo na dobročinnú gulku!“

Anna nerozumela cele reči svojho manžela, ale pocítila vo svojej jasnej duši celú ťarchu boja, ktorý podstupovať musel denne jej muž. Keď už ale vrážky po starostnom čele Branského dostávaly výraz žravého bolu, vtedy pohľadila mu mäkkou rukou tvár a úsmev jej dobrosrdečný zahnal starosti a bóle z duše mužovej.

„Tys' môj anjel utešiteľ,“ poznamenal na celovanie Anny, „ty hasíš horúčosti mojích slychov, rozbúrených krvou nepokoju!“

„Z lalije anjel! jaký to skok,“ žartovala dobrá žienka!

„Z lalije nevoňavej, voňavá sladká ruža!“ odvetil Branský a vrúčne stisol obe ruky ženy. Ona odpovedala iba dlhým pohľadom, v ktorom sa zrkadlila vďačnosť a oddanosť ženy milujúcej.

Mučedlnica.

Obrázok z upovedomelého slovenského života.
(Pokračovanie.)

V známej nám besiedke v zahrade Jesenkou. Služobná jej riekla o jeho návšteve, a schôdzka bola skoro sprostredkovaná. I pán

Kornel i Dávid, oba otcovia, boli sa do blízkeho mesta vybrali na viac dní k volbám úradníkov stoličných. Pán Dávid nasilu chcel syna svojho Augusta do mesta sebou vziať; ale syn mal iné zámery, zostal doma. Otec spomínal, že ani sám nemá síce veľikú vôľu ísť do hluku toho, ale že slúbil pánu Dávidovi, že na slúžnovstvo za jeho budúceho zata, dosavádneho to služného, hlasovať bude a slub ten že aj zadržat' mieni. Už táto okolnosť bola by k tomu postačila, aby August nebol prítomným pri volbe nenávideného soka. August ztrávil celý deň netrpelive, v nedočkavosti. Dávno, ach dávno nebol mu deň tak dlhým, ako práve tento. Len kedy sa už zmrkne, kedy výnde už prvá hviezdička na oblohe nebeskej? Deň bol taký utešený — jeden z tých roztomilých dní letných pod Tatrami — naň musela nasledovať aj príjemná noc. A najprv ešte musel naň nasledovať ľúbezny večer. A v tento večer slúbila Helenka, len čo sa prvá hviezda na oblohe ukiaže, ustanoviť sa v besiedke.

Ešte o hviezde ani slýchu nebolo a August už čakal pri besiedke v zahrade. Každé zašustenie vetví stromových, každý šelest jej lístkov trhlo ním a túžobne obracalo zraky jeho k miestu tomu, z ktorého prichod jej očakával. Neumavne pozeral August hneď k oblohe nebeskej, hneď v stranu tú, z ktorej prísť mala. A dlho aspoň jemu dlho to trvalo, keď mu každá hodina týdnom, každé okamženie dňom byť sa zdalo. I hviezdičky sa už na oblohe objavily — ale jeho hviezda ešte nevyšla, ešte sa neukázala. Zadumal sa junoch šumný, srdce ho zaboľelo, zavzdychal, zrak jeho sa zarosil a ku hviezdám nebeským zamieril — čo Helena nepozorovane už pri ňom stála.

Jako najľúbeznejší akkord hudby, tak zavznelo v ušach junákových vyvolanie devino: „August!“ A zase ako povzdech snívajúceho šepotu znelo to na odvetu z úst jeho: Helenka!

Za dlhú chvíľu pozeraly dve sebe milé bytnosti nemo, bez slova na seba; tie bytnosti, ktoré ustavične jedna na druhú myslely, tie bytnosti dve, ktoré sa po tak dlhom čase neboly videly — stály vedľa seba bez slova.

Bolo jím akoby ani nevidely, ani nepočuly. Lež August predsa videl a badal, že Helenka bola krásnou, ač istý výraz vnútorného bólu na spanilobladej tváričke svojej nosiacou pannou a ona tiež zpozorovala, v jak utešeného a rázneho junocha vyvinul sa August.

„Mój tešiteľu,“ počala anjelskym hlasom Helenka, „keď ťa vidím, zabúdam na všetky veľké, vnútorné bóle svoje, na všetko to nesmierno utrpenie.“

„Tedy sa na mňa nehneváš, Helenka?“ pýtal sa August rúčku jej vo svojej pravici držiac, kým sa ústa temer úst dotýkaly — tedy si na mňa ešte nezabúďla?“

A netrvalo dlho, sedeli už August s Helenkou na obľúbenej pohovke.

Ktoby mohol na svete byť tak výrečným, jakou bola Helenka, keď milnému Augustovi, držiac ruky jeho vo svojich útlých ručinkách vypravovala svoje veľiké utrpenie, prenasledovanie, ktoré pre svoj národný cit a svoje presvedčenie podstúpila? A ktorý rečník šíreho toho sveta mal kedy tak povdačného, tak celou dušou v prednášku jeho pohrúženého poslucháča, jakým bol August Helenke?

Hviezdy i mesiačik pekne a milo sa z tej oblohy nebeskej usmievaly, z večera stala sa noc, ale naši mladí ešte ustavične besedovali, tešili, zalovali sa vzájomne zabudnúť na hviezdy i na mesiac, na oblohu nebeskú i zem, na večer i noc, na hodiny i čas, na všetko . . . a boli tak šťastnými, tak blaženými.

August s Helenkou zabudli na svet, ale tento nezabudol na nich. Slúžobná vytrhla jich z nebeskej jich zábavy.

„Pán otec sa práve vrátil z mesta aj s pánom Dávidom, pánom slúžnym a inými ešte mnohými pány a pýtali sa priam po slečne.“

Udrenie hromu nemohlo hroznejšie účinkovať na Helenu a Augusta, jako táto na najvyšš jich prekvapujúca zvest' služobnej.

„Veď otec mal len o niekoľko dní po úplne prevedenej volbe sa navrátiť,“ poznamenala smutne Helenka.

„I mój otec je u vás?“ pýtal sa August.

„Áno, pán veľkomožný sú tiež u nás. Naľko som vyrozumieť mohla, hovorili páni, že volba pána slúžneho znamenite vypadla;

veci že už veľmi zle stáť počaly, ale náš pán a jeho prívrženci ratovali vec. Následkom veľkej radosti došli páni sem, chcú zasvätiť slavné víťazstvo pána služného ešte i rodinou slavnosťou. Len prosím slečno, ráčte sa na skutku objaviť.“

Služobná odbehla a náš prekvapený pár zkamenel.

„Čo to má byť za rodinná slavnosť, Helenka? Tedy je to predsa len pravda?! . . .“

„Čo má byť pravdou, August? Ja som nešťastné, prenasledované zo všetkých strán stvorenie to je pravda, iné neviem . . .“

„Tvoj otec ťa zamýšľa zasnúbiť so služným!“

„Pre Boha! kto ti to hovoril?“

„Táto istá služobná, čo teraz tu bola!“

„August! počul si dnes večer odomňa, čo som všetko vytrpela a vo všetkom tom tak ťazkom utrpení ma len myšlienka na teba uspokojovala: neopúšťaj ma teraz! otec môj iste niečo zamýšľa; ale radšej volím smrť!“

„Helenko!“ zvolal blažený August a privinul ju k sebe vrelo.

Jako sa Helenka dostala z náručia Augustovho, jako do veselej spoločnosti pánov v dome otcovskom, — to nevedela. Bolo jej, akoby sa jej to všetko len bolo snívalo. Ale na to jej blažené snenie nasledovalo velice boľastné precítenie.

Ziadon z hostov netušil, kde Helenka bola; lebo bystrá služobná vymluvila ju, že spí, a oni nemohli byť netrpelivými, bárbý sa len po dlhšej chvíli bola k nim dostavila.

Celá vyhriata a zapálená zavítala ona do kola hostí. Pán služný to bral za velice dobré znamenie, veď sa tak náhlila počujúc o príchode jeho, že sa celá uhrliala a uparila. Tak aspoň si to vysvetľoval on a bol celkom blažený. S objavením sa Helenky zavítal nový ruch a život do spoločnosti. Všetko sa rozveselilo. Helenka musela na fortepiane hrať a spievať. Darmo odporovala, tomu sa na skrze ubrániť nemohla, aby v sprievode fortepiana nebola musela zaspievať obľúbenú pieseň pána služného:

Cserebogár, sárga cserebogár!

Nem kérdem én tóled: mikor lesz nyár?

Azt sem kérdem: sokaig élek-e?

Csak azt mondd meg, rózsám-é leszek-e?“

(Žltý brúčku, ja sa chvíle tejto
Nezpytujem: Kedy bude leto?
Nevyjav mi jak dlho žít budem?
Len to či ja s milou spojen budem.)

A keď pieseň túto už asi po tretí raz vyspievala a dokončila, priskočil k nej pán služný a vrelý bozk vtisnul na jej rúčku a pokiaľ ešte ručinka tá v jeho ruke spočívala, sblížil sa k nim Helenkin otec a slovil: „ja hovorím, aby ste vy dvaja boli jedným párom pred Bohom i pred svetom.“

„Na zdar, na zdar! Ať žije náš nový pár!“ volali nadšene hostia.

Pán služný stiahol zo svojho prstu zlatú obrúčku a chcel ju sotknúť na srdeční prst ľavej ruky Helenkinej, ale ona svoju ručinku odtiahla a prsteneček kotúľal sa po zemi i zmizol, tak že ho ani viac nenašli. A s prstienkom vytratila sa i Helenka z domu, žiadon ju celú noc nevidel, nenašiel — a hostia sa nevoľne rozišli.

Dušu tvoju prenikne meč.

Kedy koľvek sa jarného večera hviezdíčka ukáže na oblohe nebeskej, to vždy vychodí užialená Helenka do zahrady k známej nám pohovke. Čaká na svojho milého Augusta ale ten neprichodí. Prezerá všetky kúty zahrady, zrkúna besiedku celú, akoby tam mal ukrytý byť; ale nikde nič nenachodí. Časom sa jej pozdáva, akoby hlas jeho počula — obzerá sa; ale to vtáča niektoré zapysklo. — zase zdá sa jej, že badá šepot jeho, pátra z novu; ale len šelest vetierka dotýka sa jej líc. Opúšťa zahradu, ide do domu, opytuje sa tajne svojej najodanejšej služobnej, či by po Augustovi v skutku ani slýchu, ani stopy nebolo. Verná dosiaľ čelad' krčí ramenami a odpovedá, že nevie kde je? kam sa podel? Doma ale že ho v skutku niet. — Tak si žije Helenka, ako by nežila, rada by sa uzamkla na pokoj do svojej komôrky, keby jej to možné bolo bývalo, ale dotieravý služný je temer každodenným hostom u nich, a tak sa drží naproti nej ako verevec ku svojej verenici. Že sa prsten zasnubný onoho večera bol zratil, to nič nerobí, pán služný kúpil iný, doniesol ho svojej milej Helenke — ako on hovorieval — a nič si ani z toho nerobil,

že ho táto na prste nenosila, ale kamsi do truhlice schovala. To sú tak dievčie rozmary, uspokojoval jej pána otca: to sa podá, až budú raz svoji. Z tých najvzdorovitejších paničiek bývajú tie najlepšie ženy a manželky. Pri takýchto pomeroch hovorilo sa u Jesenských o blízkej svadbe slečny Helenky so služným. Najprv ale použil pán služný cieľom dobytia si nedobyteho hradu srdca Helenkinho trôchu lsti. Počujme len!

Pán Dávid Turinský navštívil jedon deň dom Jesenských a bol velice smutný, zronený. Vypravoval o smrti svojho syna Augusta. Vypravoval o nej obsérne. Práve prichádzal z pohrābu. Čím neočakávanejšie stalo sa to, tým viacej smúti rodičovské srdce jeho. Predvečom že obdržal telegramm, aby prišiel na pohrāb svojmu synovi. Bol dobrým študentom — ale mal tú veľikú chybu, ktorú sa starému otcovi jeho nepodarilo u neho vykorenit, že bol panslav a pri tejto chybe by istotne nešťastným bol býval na celý život. . . Na upomienku, Helenko, môžete si vziať jeho knihy, on hovorieval, že ste je rada čítavala.

Otcovia smútili nad hodným junochom; ale Helena bola zničená. Či div, že následkom takej noviny ochorela? Len čo sa trochu lepšie cítila, už sa pýtala po knihách Augustových. Sama si jich u Turinských odobrala a za celý týdeň nič iného nerobila, len tie knihy usporadovala. Jednu každú z lista na list preberala; boly to tie jej tak dobre známe knihy, s ktorými sa už neraz potešila, zabavila bola; ale nikde žiadneho znamenia v nich August po sebe nenechal a zvláste žiadneho znamenia, ktoré by sa jej bolo týkalo. Či sa už ani na ňu nerozpomínal? Ale akožeby ju bol mohol práve teraz zabudnúť, veď len pred krátkym ešte časom ztrávili boli ten rozkošne utešený večer v besiedke zahrady. Nie, nie; to nenie možné! Snáď nemal času, nejakým znamením po sebe ju o tom uvedomíť, ako ju miluje, ako si i v poslednej života hodine na ňu spomína. Smrť ho na náhlo vyrvala z počtu živých . . .

Vo dne v noci stál pred zakaleným zrakom Heleniným August. Už tretiu noc sa jej prisnil. Videla ho v bielych šatach. Bol stáby nadpozemské zjavenie so zeleným ven-

com na hlave, ktorý jej podával. Tvrdil, že žije a že si ju spomína, ona však že mu ua listy jeho odpovede nedáva. Na rozlučnú potom podával jej veniec trňový . . . Boly to tak živé sny, ach, a tak tráplivé bolo precítutie ponich. Tráplivé nielen preto, že milovaného Augusta nebolo, že nadarmo čaril jej ho luzný sen čo živého; ale obzvláste a z tej príčiny, že sa služný za jej zasnúbenca považoval a jej otec na kvap prípravy robil ku svadbe.

Doba svadby sa blížila a Helenka sa marne zdráhala; nemala nikoho, komu by sa bola zdôverit mohla, nemala matičky, ktorá by ju pred nevoľným manželstvom bola mohla a bola chcela ochrániť. I matička milá i milenec lúby — v hrobe! Otec sa uprosit a obmäkčit nedal; bol neústupný, prísny. Jediné svoje i dcéry svojej šťastie videl len v tej jej svadbe so služným. Otec robil k nej prípravy a Helena plakala, trápila sa, zúfala. Pomoci ale nebolo.

Deň násilnej svadby zavítal. Mladoženich prišiel pre nevestu a nevesta obliekala sa v rúcho svadobné, akoby ju strojili a obliekali do hrobu. Nielen nemilovanému, ale aj svojho národného presvedčenia protivného smýšľania mužovi musela ona na život a na smrť ruku podať. Jak šťastné sú nevesty, podávajúce pri snatku manželskom ženichom svojim s rukou aj srdce svoje; jak nevoľné a nešťastné sú tie, čo s podaním ruky cítia, že puká jim zahrdúsené, úbohé srdce.

Helena sa stala pani služnou a tak mnohé panny jej toho šťastia závidely; pán služný Ivan Létášy, predtým Boh vie ako zvaný, dostal krásnu paniu, že mu ju všetci kollegovia jeho závideli. Létášy bol pyšný na to, no o Helenke vieme, že bola tým najnešťastnejším stvorením sveta.

Pred svadbou bol pán služný Létášy samá dobrota, koril sa Helenke a bol samé srdce, samá úslužnosť, samá laskavosť. Po svadbe sa docela preinačil. Stal sa pánom v dome a Helenkiným tyranom. Len jeho vóla sa smela plniť, Helenka bola len nástrojom v rukách jeho. Ale čo ona dbala na všetko, uzamkla sa sama do seba a žila len svojim upomienkam, ktoré akokoľvek boly žalostivé, predsa potechu jej poskytovaly. Mala však

i nad to ešte potechu. Kochala sa v knihách Augustových. Keď pán manžel bol v úrade, ona dlela pri nich, čerpajúc z nich posilu i potechu pre trdný ten život. Niekdy sa tak pri nich zabavila, že na všetko vokol seba zabudla. Ale práve táto okolnosť mala byť pre ňu osudnou. Pri čítaní tých kníh prekvapil ju raz pán manžel. Ona zahrúžená v čítanie nebadala, že stojí pri nej a obzerá si knihu.

„Ach, holubica moja!“ vyvolal pán manžel a jej priam vypadla kniha z ruky, „tedy ty až po dnes čítaš ešte knihy v tej drotárskej reči, pre ktoré ňa z ústavu vylúčili?“

Dušu ubohej Helenky preniknul ostrý meč bóľu a nevole. Tedy jej manžel vedel o tom? Ó, ten jej necitný otec, ako zradil vo všetkom dcéru svoju, ako ju vydal sám katovi!

„Čo je zlého na tých knihách?“ pýtala sa po zmužilom zpmätaní sa Helenka.

„Čo? Do ohňa s nimi so všetkými a to na skutku!“

„Pre Boha! Moje knihy do ohňa? To sa nesmie stať!“

„To sa musí stať! Ja sa pre tvoje blúzneniny na každý deň hanbiť nebudem.“

„Ty sa za mňa hanbiť musíš?“

„Akoby nie? Podžupanka, dcéra županova, Irma, ma pre tieto tvoje panslávske knihy ustavične vysmieva. Pán slúžny má žienku, ktorá na našich úradníckych večierkoch a zábavách podiel neberie, do vlasteneckých spoločností nechodí; ale zlého, nevlasteneckého ducha knihy číta a snáď aj sama spisuje, začo ruské ruble dostáva. Tak hovorí o tebe pani, ktorá je nám predstavená, dcéra hlavy našej stoličnej. Vieš ty, čo to znamená? Ty si mojím nešťastím, nevdačná žena! Ja som ňa z prachu a úkrytu dedinského vysvobodil a na úslnie života spoločenského, života vznešenejšieho vyviedol! To je tá vďačnosť z tvojej strany? Knihy pôjdu do ohňa! Vieš, že nám podžupanovci dnes zajtra vrátia návštevu. Bože! keby tie knihy tak ako v ústave Irma i tu zbadala u teba, to by muselo byť mojou smrťou. Ja by som zhorel od hanby!“

„Tedy Irma sa mi opäť i tu protistaví tak, ako v ústave? Tej neodolám. Jej pán otec na predsedníckom stolci, ona v rodinnom

a spoločenskom živote je intrikantkou prvej veľikosti. Nevie-li ma manžel môj, ten, ktorý ma proti mojej vôli a násilne z blahého úkrytu spokojného môjho dedinského života vyrval a do kruhu ľudí mne nepriaznivých a zoškľivených uviedol, — nevie-li ma ten obrániť: tedy ma bude brániť spravodlivý Bôh, ktorý vidí krivdu každého ujarmeného človeka na zemi.“

„Už zase hovoríš z kníh. Život je docela iný, nežli ti ho knihy zobrazujú. Tie knihy spálime a budeme si žiť vesele v spoločnosti vzdelaných ľudí a nahradíme tieto zlého ducha knihy inými, maďarskými a nemeckými. Len v tých osveta!“

„Ty nachodíš radosť a pôžitok v tej jalovej spoločnosti? Lutujem, ale srdce moje ináč cíti. To tedy je spoločnosť vzdelaná? preto, že cudzou rečou hovorí, alebo že všetky duchaplné nápady Irmy podžupanky zvelebuje? dľa jej vkusu sa živí, šatí, chová, baví, vyráza a tak ju vo všetkom slepo nasleduje? Prečo by len oni mali mať na ňu výsadu a monopol? Materinská reč — to je najľúbenejšia reč a v nej písané knihy hovoria k srdcu tak utešene, tak prenikave! Tam tie môžu rozum osvecovať, dovolím, ale srdce pri nich vždy len chladným zostane. Jestli si tedy muž, akým si mi byť sľuboval, keď som ti ruku svoju podala sa zdráhala, lebo srdce moje pri tom nebolo, — buď mužom a nedbaj na predsudky a módu menlivého a prevráteného sveta; buď spravodlivým k manželke svojej, buď útlocitným — a nemiešaj ju do vašej jalovej spoločnosti; neodberaj jej, nepozbavuj srdce jej utrápené jediného potešenia na svete — kníh jejich!“

„Nebud' nevdačnou, Helenka! Preto že ňa a šťastie tvoje milujem, tak činím. Človek sa musí vtesnať do okolností . . . musí . . . ty si mojou manželkou, pre blaho moje, pre blaho tvojho muža, pre blaho budúceho potomstva tvojho upuť od tvojich blúznenín . . . hľa, v krátkom čase staneš sa — matkou . . . Irmu povoláme za krstnú matku . . .“

Helena zkríkla a pretrhla ďalšiu reč manželovu, — jej dušu preniknul ostrý meč bolesti. A ten meč bodal neprestajne a ostre, rana na ranu padala — knihy prišly na oheň.

(Pokračovanie nasleduje.)

Obor v putách.

Ťažké sny obra svierajú oči,
 Mohutné údy rinčiaca okov;
 Prudkým dej sveta letom sa točí,
 V závoj sa halí pamiatka rokov.
 Zásady bludné časobeh roní,
 Istiny božej stoja zákony.

Jako tien miznú v dejinách roky,
 Zatrasú svetni veľki duchovia,
 Lejú sa márne krve potoky,
 V lóne mier svojom výboje chová.
 Všetko sa búri v svete širokom,
 Obor len stuhlým nehýbe okom...

Vrahov tu besných zlobivé plemä
 Chechotom zo sna mocného budí.
 Nečuje obor, čuší a drieme,
 V žilách sa slabo krve tok prúdi;
 Posmešných vrahov hýrivé roje
 Zovú ho v putách v nerovné boje.

Otravou zlosti natreté šípy
 Biedny dav v telo zmučené razí,
 Zmyjovým hlasom pisklavo sypí,
 Dýchanie davu povetria kazí;
 Namiesto srdca skalu má v hrudi,
 Pekelnou zlostou obličaj rudý.

Lahko vám, tohto ťažia okovy,
 Zmrtvené oko nevidí davy —
 Mohutné rámä lieňou si hoví;
 Pozor — už bronie zornica slávy,
 Oko už blčí, rámä sa pruží,
 V peklo vás jedným pohybom vhrúži.

D. B—ý.

Naše Tatry.

Tatry milé, dávne pamätáte časy,
 Od vekov slovenské vy čujete hlasy,
 Od vekov Slovákov na vás horia vatry.
 Junáci slovenskí, naše sú tie Tatry!

Na vás najprv jasným slnko okom hľadá,
 Posledný poľubok vaše temä vŕiadí,
 S ním stáivate, spíte, jako vlastní bratři.
 Bratia duše mojej, naše sú tie Tatry.

Vy kolíska naša, vy buďte i hrob náš,
 Tu sa modlí Slovák posledný „Otče náš,“
 Rod váš krásny nám vždy, náš zase vám patrí.
 Sokoli slovenskí, naše sú tie Tatry!

D. B—ý.

Na Lykave.

Povešť z kuruckých vojen.

Napísal Ant. Em. Timko.

I.

Ešte i dnes, po uplynutí dvoch století, rozvalujú sa na úpätí Choča rozvaliny, kedysi pevného zámku Lykavy, a dosiaľ ešte okúzľujúci dojem pôsobia na ducha pozorovateľa. Predstavuje sa tu oku pozorovateľovmu desný obraz pomíjajúcnosti, prepevných, v predošlých stoliatiach, veľkú a svetovú úlohu hrajúcich hradov, bydlísk to strašných a mocných pánov na liptovskom Považí. Kam podely sa tie dávne slávne časy, v ktorých zemianstvo

slovenské, v dejinách tejto vlasti tak zname- nitú a slavnú úlohu hrávalo?

Pominuly časy jako tieň, ale svedkovia jich hrdinských činov sú tu, nepremennitelní: Tu je onen mohutný, búram času vzdorujúci Choč, so svojimi ozrutnými balvánmi skál, tu dunie lunami svojimi pohrávajúci si Váh, a tamto na severe hrdlo do výšky čnejúci panuje nad šumným Liptovom praotec Tatier, Kriváň. Pominuly hrady a sláva hradov liptovských, len rozpomienka, povest' na oné blahé

i neblahé časy žije ešte dosiaľ v ústach ľudu, sviežeho posiaľ národa tatranského a dedič sa bude z pokolenia do pokolenia.

Povest ľudu nám často nahrádza historiu dejín našej domoviny, našich predkov, ktorí nám súrodí dejepisci snáď zapomenuli opísať, alebo aspoň, jednotlivé príbehy až do nepoznania zpotvorili.

Zámok Lykava, v dobe kuruckých vojen a nepokojov, v kvete a na vrcholi slávy svojej na homolovitom kopci južných výbežníkov mohutného Choča ležiaci hral vážnu úlohu; na ňomž odohralo sa dosť pamätných dejov v zemansko-slachtických, týmto hradom vládnuvších rodinách.

Povest táto padá do onej doby sedemnásteho stoletia, v ktorej, po úteku Imra Tökölyho (nočnou dobou za dievku preoblečeného) zámok Lykava cisárskym do rúk padol a s ktorým, z naloženia kráľovskej komory prefekt Juraj Turánsky vládnuť. V ten čas bol hrad tento v dobrom obydlenom stave, stála tu Lykava, čo prepevná bašta, od jež múrov a hradieb odrážané bývaly nepriateľské útoky s neprekonateľnou srdnatosťou.

Napriek tomu, že v horných uhorských stoliciach mnohé zámky a hrady vo svojej moci mali Kuruci, prívrženci Rákocziho a Tökölyho, zámok likavský jako raz pod kráľovský fiskus sa dostal. Kuruci nazpak dobyť nemohli, ačkoľvek nejednu guľu do hradieb jeho vyhodili, a nejedon Tökölyho vojn vykrvácal pod ním.

Cisár Leopold I. prevzal vládu a dosadol na rakúsky trón. Panovník tento našiel Uhorsko vo veľmi rozorvanom a smutnom stave. Vojna kurucká rozmohla sa na všetky strany po vlasti: „Kuruci“ a „Labanci“ prenasledovali sa s hroznou rozhorčenosťou. Cisár a kráľ vynasnažoval sa všemožne týmto nešťastným rozbrojom urobiť koniec, ale všetky vyjednávania nevedly k cieľu. Nepokoje panovaly po celej krajine.

Prefekt Lykavy Jurko Turánsky býval v zámku každého času ostrážitým. Kuruci, nepriateli jeho zjavovali sa zhusta v okolí hradu. On už od dlhšej doby chystal sa, ba i už bol úplne schystaný a pripravený na obranu proti útokom a nápadom Kurucov, ustano-

viac brániť zámok až do posledného muža a radšej volil hrdinskú smrť na hradbách jeho, nežli na milosť a nemilosť vydať hrad, seba a posádku Kurucom. Špehari jeho donášali mu vesti, že Tökölyho hlavný kapitán Petrovský s mocnejšími oddielami vojska tiahne, ačkoľvek od Košíc len pomaly postupuje — oproti Lykave a ešte niekoľkým zámkom na trencianskom Považí, chtiac dostať i Trenčín do svojej moci a týmto činom vytisnúť cisárskych úplne z horného Uhorska. Labanci tiež na všetkých stranách chystal sa k rozhodujúcej bitke, od ktorej výsledku závisel malo jich ďalšie panstvo, alebo porážka v drzavých stoliciah pod Tatrami.

Turánsky, na ktorého s dobýjaným hradu po samom predku rad príst mal, bol k samoobrane úplne hotový a zdalo sa, že k odrazeniu sebe silnejšieho útoku dostatočne pripravený bol, jestli len zrada medzi žoldnieri jeho bránu Kurucom do zámku neotvorí. Z ohľadu na toto, aby v nastávajúcom ku boju čase žoldnierov svojich rozmnožil, najímaj zámocký prefekt nových a nových vojn z ľudu a neminulo temer dňa, aby sa v zámku k službe vojanskej noví cudzinci neboli hlásili.

U zámockej brány zastali si istého dňa dvaja pocestní a požiadali na stráži vždy stojaceho vrátneho za ohlásenie jich zámocnému prefektovi, cieľom prijatia jich do služby. Vrátnik, starý Blažej, obzrel si prv z okna svojej strážnice oboch prespolných, premeral jich okom od hlavy do päty a zmiznul. O malú dobu nato otvorila sa malá bránka, za ňou zpusť sa dvižný mostík a oba cudzinci vnišli po ňom do priestoru spodného dvora zámku. Príslých, mohutného zrastu šuhajov, ktorým ani hlad, ani bieda z očí nevyzerala, obštúpilo hneď niekoľko zámockých zbrojnošov. Došiel sem i zámocký prefekt, stavec striebrovlasý, mohutnej, skoro obrovskej postavy, prívetivého obličaja, vo sprievode zámockého kapitána Radiča a kastelána Beňku. Panstvo zámocké postavilo sa do širokého pítvorca zpodného dvora a pokynulo vrátnemu predviest oboch cudzincov.

„Čo si žiadate od milostivého pána prefekta tohoto zámku?“ pýtal sa driečnych šuhajov kastelán hradu Beňko Podhoránsky.

Prefekt so zalúbením hľadel na predvedených šuhajov, ktorých zovňajšok dobrý dojem na neho učinil musel, bo čosi šepal do ucha kapitánovi.

„Toť ja i brat mój prišli sme sa pánom zámku tohoto ponuknúť do služby!“ prehovoril jedon zo šuhajov. „Počuli sme v našom okolí, že na Lykave najímajú šikovných šuhajov pod šable, lebo vraj má byť veľká vojna s Kurucmi. Tak teda ja a toť brat mój, soženúc do domu ovce zo salašov, a nemajúc na zimu doma čo robiť, prišli sme sa ponuknúť. Vidíte nás páni kapitáni, že sme súci parobci pod šable, a vieme veru narábať i s budzogánmi . . .!“

„Pravda, muselo ono to vtedy hodne pršať, keď ste vy riastli!“ hlásil kapitán, „my ale musíme driel vedieť, odkiaľ ste a ako vás volajú?“

„My sme deti jednej matere.“ odpovedal s vrodenu mu hrdobou jedon, „my vlastní dva bratia. Mňa volajú Ďurišom a toť brata môjho Matkom. Tak nás krstili na Pribilinej. V chudobe sme veru vyriastli. Od mala valašíme, ale držali sme sa vždy rúce a statočne. My sme ešte pánovia nelízali dereš, ani sme nie takí ako druhí valaškovia — zbojníci!“

Zámok prefekt sa pousmial a tiskom opät preriekol ku kapitánovi svojmu pár slov. Tento oslovil znovu šuhajov.

„Dobre tak! Vy šuhajci teda radi by ste zamenili váš valaský vatrál so šablou a puškou, ale to tak ľahko u nás neide. Kto u nás službu vojenskú obdržať chce, ten veru musí voláčomu viac rozumieť, ako len zvrtať vatrálom po holi, hajduchovať a preberať na gajdách!“

„To sme si my, pane, hneď mysleli, kým sme sa sem pobrali, že veru bojovník voláčo viac vedieť a rozumieť musí, nežli sprostý valach, núž ale veľkomožní pánovia, nenaždávajú sa, že sme my už takí celkom naničhodní. My sa všeličomu rozumieme. Hej! však my vera vieme aj pár pekných kunštov . . .!“

„Preukážte, čo viete!“ riekol kapitán Beňko.

„Čo chcete najprv vidieť?“ tázal sa Ďuriš valach. „Chcete vidieť, ako sa ja viem škriať po stromoch a strechách. Ak chcem i na

tento váš zámok sa vám vyskriabem. A či chcete vidieť ako viem skákať i ponad tie najhlbšie prepasti. A tuto mój brat . . .“

„To už veru i ja len už dačo viem.“ preriekol Matko. „Ja sa trochu rozumiem ku flinte. Dajte mi pušku a ukiažte cieľ, kam mám trafiť, potom uvidíte, že neluhám. A jak netrafiť do cieľa — zdržím, nedbám i pädesiat palíc na dereši. Hm! len sa vy zpytajte pribilinských valachov, či jesto len jedného medzi nimi, ktorého by ja nebol mal v pasoch pod kolenami. No mňa veru ešte ani jedon nehodil na zem . . .!“

Pánovia zámockí, ktorým sa tieto vlastnosti valachov dobre zdaly, ztratil medzi sebou pár slov a potom preriekol kastelán k nim:

„Nuž dobre, šuhajci! Tu pred milostivým pánom prefektom zámku tohoto, ukiažete každý čo viete. Budete zkladat próbu, ekzámen zo svojho umenia. A keď sa vaše slová pravdivými byť dosvedčia — budete od nás prijatí do služby!“

Zbrojnoši obklúčili oboch šuhajcov, chtiac každý oči svoje napásť na jich zručnosti. Kapitán Beňko pristúpil ku bratom a jal sa hovoriť:

„Ty Ďuriš, keď hovoríš, že vieš dobre liezť po stromoch a vysokých strechách: vylez na strechu tohoto zámku, ale bez toho, żeby si si pomohol dajakým rebríkom. Zkús toho, kade si nájdeš ta hore cestu . . .“

„Ty, ale Matko, keď si taký vycibrený strelec, ty budeš strieľať do cieľa, ktorý ti priam ukážeme!“

Ďuriš valach dostal ťažkú úlohu k vyvedeniu, ale driečny šuhaj nedal sa zahanbiť. Rozhladel sa po stavaní hradu, premeral zvyšavú múrov okom, pokrútil hlavou a zobul si krpce. Za ten čas doniesli zbrojnoši pušku a podali ju Matkovi. Dlhو nemohol Ďuriš bystrým krahulím okom svojim náleznúť cestu ta hore na zámockú strechu, konečne zazrely oči jeho dolu pilierom vedúcu drevenú ríňu, ktorou v čas pršky voda do zámockej priekopy otekala. Táto cesta pozdala sa mu. Zručný valach, dieťa svobodnej prírody, neotálal dlho — poplul si ruky a ku počudovaniu všetkých prítomných divákov za pár okamihov, podobne veвериci lezúcej na vrchol stroma

i on vyliezol na pokraj strechy a tu rezko vyšvihnúc sa, zastal si na nej. Diváci na javo dávali svoje prekvapenie nad nevídanou zručnosťou valacha. Ďuriš nachádzal sa čosi kamsi na štíte strechy zámočkej.

Teraz pristúpil kapitán ku druhému bratovi, a podávajúc mu nabitú pušku, riekol mu, že bude strieľať.

Ďuriš zavolať na streche, aby pozdvihnul z hlavy klobúk, tento že bude Matkovi cieľom streľby.

„Nože ty šuhaju!“ hlásil k Matkovi kapitán, „prestrel bratovi svojmu cez ten klobúk, a budeme ti veriť, že si súci medzi nás...“

Matko, ktorému sa tá strelba trochu prímeloť byť zdala, nerozmýšľal dlho.

„Bratku! ale že sa drž!“ zavolať na toho tam hore, namieril a vypálil . . .

Ďuriš nato shodil dolu zo strechy klobúk, a keď ho prítomní poobzerali, videli, že guľka v skutku preletela cezeň.

„Súci ste vy chlapi!“ hlásil sám zámocký prefekt. Dokázali ste pravdivosť svojích slov. Možeme vás potrebovať!“ kývnul rukou a pobral sa do svojho obydlia v zámku.

Ďuriš ešte potom, jakoby na doplnenie svojej umelosti skočil zo strechy zámku na múrovu, hrad otáčajúcu strechu, a z tejto nižšej výšky rovnými nohami skočil na zámocký dvor.

Zbrojnoši s obľubou prijali do kruhu svojho nových súdruhov, ktorým sa v umení tomto ani jeden vyrovnat nemohol. Kastelán kázal potom uhostiť a občerstviť nových obrancov hradu jedlom a nápojom, potom upravil jich na nové bydlisko a vykázal obom každodennú službu v hrade.

Medzi zbrojnošmi, ktorých Lykava na tento čas v sebe chovala, nachádzali sa opravdu zruční a odhodlaní šuhajci, a ponevác jim ani na strave ani na nápoji a plate nechýbalo, úfal zámocký pán, postaviv sa s čeliadkou svojou na odpor i mnohonásobnej presile zovňajšieho nepriateľa.

„Bratku! kamaráte!“ preriekol nový zbrojnoš lykavského zámku Ďuriš ku súdruhoví svojmu o samote: „bola ti to veru prísna zkuška tuná s nami. Bodaj beľah vychytil toho kapitána, ten ti vie zapínať chlapecom do

živého . . .! Ale čert ma po ňom, len keď sme tu. Plán sa nám vydaril. Náš hajtman bude s nami spokojný. Muriň, bača z Lykavky mu zanesie chýr, že sme oba prijatý do služby na Lykave!“

„Ej veru bratku, veru som ti ťrpnul, keď som ti mieril do toho klobúka!“ zpomenuť Matko, „ale som ho predsa našiel!“

„A ty Matko!“ pošepnul mu ešte Juro, „dajže si ty dobrý pozor na seba. Drž že jazyk za zubami, lebo ináč vieš, čo nás očakáva. Lahko by sme mohli vyzváňať nohami na šibeničnom vřsku pri Ružomberku.“

„Čít, ticho buď! Na taký vysoký úrad by som ešte veru nerád vyšiel!“

Z priblíženských valachov stali sa v krátkom čase najobľúbenejší zbrojnoši na lykavskom zámku.

II.

Hustý závoj tmavej noci rozprestieral sa nad celým okolím. Z desného šera jakoby nočné strašidlá vyčnievaly biele múry a bašty lykavského zámku a podávaly krajo-obrazu bájočno-romantický vzhľad. Noc už v behu svojom valne pokročila. Na hradbách lykavského zámku prechádzaly sa nočné stráže, brnkajúc zbraňou a premieňaly sa. Ostatné obyvateľstvo hradu odobralo sa už na odpočinok, len nektorí zbrojnoši hovelí si ešte pri plhom kréahu nápoja, v hradnej izbe. Svetlá v oknách zhasly, len jedno slabé svetielko z okna, vysoko nad najstrmším úbočím hradného kopca, trblietalo sa až dosiaľ staby svätajanská muška. Oddelenie toto v zámku obývala prefektova dcéra, svojou krásou ďaleko rozchýrená deva: Heléna.

Elena Turánska, platila v tom čase za prvú krásavicu, ktorej medzi zemianskymi dcérami na liptovskom vidieku viac rovnej nebolo.

Elena v pozdnej dobe tejto ešte nespala. Sedela v nádhernej skvostnej komnate svojej z drahocennom operadle, zahrúžená do myšlienok, podpierať si alabastrovo-bielou rúčkou, prekvitajúcu ružami tvár. Dumala. Časom bojazlive a zkmávavým pohľadom ohliadla sa vókol seba. Často oči svoje opierala na otvorené okno, práve na tej strane hradu, kde pod ním čnela najprikrejšia skalitá

strán — a pod ňou prepaš. Z toho uzatvárat sa dalo, že deva v nočnej dobe nekocho návštevou očakáva. Už už zdalo sa jej, že daromne bdie a dlie v položení tomto, keď v malom okamžení ukázala sa z tmy nočnej zvonku u okna mužská tvár, a hneď v nasledujúcom okamžení hupol do komnaty devinej — mladík krásnej postavy . . .

„Staňko!“ pološeptom hlásila Elena, vyskočiac zo sedadla, a rútila sa do náručia mladíka.

„Tu som ti už predsa raz, drahá moja!“ riekol temno mladík, objímajúc milenkú svoju.

Vypustiť devu z vreleho objatia chvátil mladík ku dverom komnaty, a tu zhladnuc zatiahnutý zápor, presvedčil sa o svojom bezpečí.

„Nemaj starosti, drahý môj!“ vetila pološeptom deva. „dvere sú dobre uzatvorené. Si bezpečný pred nápadom. Celý zámok spí. Stráž hovie si pri plných krčahoch nápoja. Dnes si tu milý môj bezpečný!“

Oba milenci Staňko Tomanovský a Elena Turánska posadili sa do sedadla. Ruka v ruke dleli ako dva nežné holúbki v úkryte. Zdalo sa, že si majú rozprávať mnoho a mnoho závažného. V tichom utlumenom rozhovore zahrúženým plynula hodina za hodinou. Strážnik odhlásil predpolnočnú hodinu a milenci ešte vždy spolu dleli.

„Nie, to nikdy nie!“ vyriekla razom hlasnejšie Elena, povstanúc, „žiadať odo mňa Staňko môj, čo len iného chceš, ale toto, čo odo mňa žiadaš, ti vykonať, prisľúbiť nemôžem, nesmiem!“

„A ty drahá, lúba Elenka moja, predsa vždy ujštovala si ma, že z lásky ku mne, ochotná si mi všetko učiniť, čo ťa kedy žiadať budem. A hľa, prvú prosbu moju splniť sa zdráhaš!“

„Áno, ujštovala som ťa o nezlomnej a stálej láske mojej, prečo aj hotová som bola obetovať ti srdce, samú seba, ba i život, svoj. Staňko drahý! na dotvrdenie toho, vezmi si svobodu moju, život môj, potrebuješ-li to, len čiernu a hriešnu zradu na otcovi mojom nežiadať odo mňa. K tomu ti, ja Staňko môj, pomocou nikdy neprispejem!“

Mládenec sa zadumal, jeho tajné plány ztroskotaly sa na statočnosti devinej.

„Tak oslyšíš ma teda, Elena moja lúba?“

„Ačkoľvek otec môj, prefekt hradu tohoto len dočasne hradom týmto vládne, a na strane Tökölyho väčšia sláva mu kynula, predsa on je verný sluha kráľov. Ja ho v ruky nepriateľov jeho nikdy nevydám. Staňko, ty žiadaš odo mňa hriešnu podlosť, pre ktorú, keby som ju vykonala, by mňa budúce veky čo nevďačnú dcéru v dejepise poznamenaly. Zrada ďaleko je odo mňa. Nie — a nikdy nie! Staňko, toto sú moje posledné slová!“

„Tak teda anjel môj, Elenka, ty prestaneš ma od tejto chvíle i ľubiť, mňa nepriateľa otca svojho, mňa kapitána Kurucov?“

„O stálosti mojej ľúbosti buď ujistený!“ odpovedá deva. „Neviem síce, či nehreším proti detinskej povinnosti, keď usadnila som ti, čo nepriateľovi nášho zámku, možný prístup do neho; ale láska, tá sa ani nepriateľstvami ohradiť nedá. Staňko, ja . . . ťa ľúbim i čo kapitána . . . láska moja s nepriateľstvami nemá nič spoločného . . .!“

Výpoveďou touto hrdinskej devy rozohriaty, objal Staňko Tomanovský svoju milenkú a v tichom rozochvení oddali sa milenci sladkobóhnym myšlienkam.

Na dvere u komnaty zámockého prefekta zaklopal tŕško hradný strážca Blažej, v tej dobe, keď milenci v komnate Eleninej zamilovaný rozhovor viedli. Prefekt čujno spávajúci, očul ten tlukot a ozval sa. Hradný Blažej žiadal o čím skoršie ho vypočutie.

„Čo mi donášaš, verný môj Blažej, v túto pozdňú, nočnú hodinu?“ pýtal sa udivene Turánsky sluha svojho.

„Milosť pane, prichádzam vám sdeliť nemilú, ba poviem: hroznú zvesť. Ale darmo je, moja vernosť tomuto domu od mnoho rokov preukazovaná nedá mi zanedbať a zamlčať, sdeliť pánovi môjmu, čo práve v túto dobu zbadal som v hrade!“

„Hovor skorej, Blažej, a nenapínaj zvedavosť moju!“ preriekol prefekt.

„Jako obyčajne,“ rozprával chvatavo Blažej, „zvykol som každú noc, keď sa obyvatelia zámku už na odpočínok odberú, a stráž snom sklúčená podriemáva, popozerať

do všetkých kútov zámku, vedený ostrážitosťou, zdáliš niekde oko moje nečo podozrivého, v týchto búrných a nebezpečných časoch nezhladne. Tejto noci, kráčajúc tíska chodbou toho oddielu zámku, kde vaša milosť slečna Elenka svoje komnaty má, zaslúchnul som v jej komnate tichý utlumený rozhovor . . .“

„V komnate mojej dcéry Eleny?“ zvolal prevkapaný prefekt, „nu, hovor skoro, čo z rozhovoru toho zaletelo do čujného tcha tvojho?“

„Čo som očul, to je hrozné!“ hovoril ďalej Blažej, „očul som vnutri mužský hlas, a naslúchajúc ďalej, dobre slyšal som vyriecť vašu dcérku tie slová: Staňko môj, drahušku, a tiež i zradu spomínať som počul. Vaša dcéra dala tam tejto noci neznámemu mladíkovi milostné dostaveníčko . . .!“

„Ha! to je hrozné!“ zvolal Turánsky, „koho domnievaš sa poznať, Blažej, v tom dobrodružníkovi?“

„Staňa Tomanovského, kapitána Kurucov!“

V tom okamžení zahorely oči prefektove divným plameňom, a vlasy na hlave sa mu zjazyli.

„Kuruc na Lykave!“ zalomiac rukami skoro zreval prefekt, „jako sa ten dostal do komnaty mojej dcéry?“

„To mi je veru nie známo, ba nápadno. Obyčajnou cestou sa ten ta veru nedostal!“

„My ho musíme živého do moci dostať!“ zvolal pán, a už kládol na seba oblek, v čom mu bol sluha na pomoci. — „Zavolaj Blažej, v tichosti nočnú stráž,“ rozkazoval ešte prefekt, snímajúc z vešadla svoj ostrý paloš.

Blažej v pár okamíhoch dovedol zámockú stráž, ozbrojenú pádnymi sekerami a posekákmi a títo, majúc v čele prefekta, pána svojho, pri svetle pochodní pobrali sa chodbou ku komnate Eleninej.

„A prišli ta ešte dost zavčasu.“

Tichosť hrobová panovala v komnate — milenci posiaľ dleli v tichom zadumaní. Silný tlkot na dvere komnaty prerušil jich z dumania.

„Eleno, otvor!“ hlásil mohútne otec z vonku.

Jako z ložiska svojho lovej zplašený jeleň, tak vyšvihnul sa Staňko z objatia milienky svojej, nezaujúc v prvom okamžení čo činí.

„Ha! zrada! Otec môj! Staňko prechaj! Beda mne!“ zvolala Elena, a predesená nemohla učiniť krok na pred.

Tlukot na dvere sa opakoval, ba slyšať bolo už i praskot jejích. Zbrojnoši priložili k ním železné páky k vypáčeniu jích z verají.

„S Bohom, drahá!“ zvolal Tomanovský, a jedným pohybom tela svojho bol v okne, lapil sa mocného povraza a zmizol z vonku . . .“

Dvere praskly a povolily.

Ochromená nenadálym objavením sa otco-
vým v komnate svojej Elena klesla v mdlobe na operadlo.

„Nešťastné dieťa!“ hrmel prefekt Turánsky, iskriacim svojím zrakom pátrajúc po hľadanom predmete. Ale ho v komnate dcérinej nevidel.

„Kam sa podel ten padúch?“ zvolal znovu.

„On musí tu byť ukrytý! Uletel jako netopier nemohol. Ha, patrný znak svojej prítomnosti tu zanechal.“ Zámocký prefekt zodvihol z pohovky pás, jaký nosievali kapitáni Kurucov.

„Kutajte za ním!“ hlásil ku stráži do komnaty sa melúcej. Elena zahrúžená v mdlobe neznala, čo sa okolo nej deje, pozbavená smyslov, ležala jako povalená socha.

Daromné bolo prekutávanie devinej komnaty.

V tom zahliadlo bystré oko Turánskeho otvorené okno, a na tráme jeho upevnený uzol tlustého povraza. Skokom bol prefekt u okna, a nahnúc sa cez jeho operadlo, videlo oko jeho zpušťať sa dolu povrazom do hĺbky zámockej priekopy, slabou žiarou mesiačka osvetlenú, mužskú postavu. Jedon pohyb ruky — jedným sekcom paloša prefal prefekt na okne upevnený povraz, a v tom okamžení zletel povraz i s lezcom do hĺbiny. Ťažký pád a výkrik k uchu jeho doletevší, bol mu znamením, že odvážlivý lazec rozdrvil telo svoje na ostrých skalách priekopy.

„Von za ním!“ hlásil prefekt ku stráži.

„Kuruca toho musíte mi priviesť živého alebo mŕtveho. Strašnú pomstu prisahám tomu odvážlivcovi!“ hrmel ešte, a vyšiel v sprievode stráže von z komnaty dcérinej.

V pár okamženíach zobudení boli zbrojnoši zámockí, dané jím pochodne a malou bráňkou von zo zámku vypustení šli hľadať,

stopovať a priviesť uprchlého nočného hosťa. Na čele hľadajúceho nachádzali sa i zbrojnoši Ďuriš a Matko, kliesnaci si cestu hustým krovím, po ostrých skalinách, až ku onomu naznačenému miestu, kde uprchlík do hlbiny zpadnul. Dostanúc sa dosť namáhavo na označené miesto, našli tam sľediči na ploskej skale úsek povraza, a mláku čerstvo natečenej krvi, ale stopovaného uprchlíka nenašli. — „Jestli nenie sám diabol,“ poznamenal Ďuriš zbrojnoš, merajúc okom výšku okna od spodku hlbiny, „tak je aspoň vo spolku s ním, keď sa pádom do ohromnej hlbiny nerozdrvil na drobné kusy. Chlap ten musí byť doista z ocele!“ V dialke za tichej nočnej chvíle bolo počuť temný spešný klusot koňského kopyta. Ďalšie prenasledovanie uprchlíka zdalo sa byť všetkým bezvýsledné. Stráž zámocká a zbrojnoši navrátili sa prázdni do hradu, upovedomiať prefekta o bezvýslednosti svojej nočnej honby. Našli ho veľmi rozčuleneho a rozzlobeného. Turánsky rozkázal znovu sedieť kone, a pospiechať za úskokom. Jemu veľmi záležalo na ňom. Ale kapitán Beňko Podhoránsky a kastelán hradu odradili od toho, kladúc záväzie nato, že jazdec, ktorým neomylne bol Staňo Tomanovský, kapitán kurucký, už ďaleko od Lykavy byť musí. Turánsky burácal hnevom, ktorý teraz sústredil sa na jeho dcéru, domnelej zradkyni. Zamdletí a smyslov zbavený, kázal ju dopraviť do zámockej dvorany, a rozhlásil, že v túto nočnú hodinu ide držať súd nad zradkyniou.

Elena dlela v pohovke, neznajúc, kde sa nachádza, keď ju zbrojnoši do dvorany dopravili a pred rozzlobeného otca predstavili. „Zradné dieťa!“ zvolal on pri spatrení jej; „ty háda, vychované na mojích prsách!“

Elena mlčala, trasúc sa na celom tele, z okolností už poznala, v jakom položení sa nachádza. A ono to musel byť veľký priestupok devy v očiach jej otca, ľúbiť najúhľav-

nejšieho nepriateľa svojho otca, a sjeďnať mu možnosť vniknutia do vnútra zámku Kurucom pevne vzdorovavšieho.

„Zodpovedaj sa z tvojho previnenia proti svojmu otcovi, proti vlastnej krvi!“ volal otec na dcéru.

„Milosť, otče mój!“ zvolala Elena a klesla poznove.

„Žiadna milosť! Hadie plemä!“ horlil Turánsky. „Zradcom nedávam nikdy milosti, i čoby moja vlastná krev bola. Podlahneš i ty, nočná holubica, môjmu prísnemu súdu!“

Turánsky sa zamlčal, akoby rozmýšľal na výroku súdu nad vlastnou dcérou. Ozval sa v ňom sice i vnútorný hlas, žiaľ rodičovský, ale predsa výrok pokuty vyriešiť musel na odstrašujúci príklad iným zradcom. „Ty si poskytla milencovi svojmu, Staňovi Tomanovskému, nočné milostné dostaveničko, s úhlavným naším nepriateľom, smlúvala si sa o zrade a vydaní Lykavy v moc Kurucov?“

„Nedomýšľaj sa, otče mój, zrady na dcéru svojej! Nie v tom žiadna zrada, ba ani len myšlienka nezrodila sa v srdci mojom. Otče, ku tvrdeniu toho nemáš proti mne žiadnych dôkazov!“

„Drábi!“ pretrhnuť reč dcéry svojej Turánsky, „ustelete tejto ponočnej holubici hospodu v temnici tohoto zámku. Zatvoríte ju tam mocne, aby slnca božieho nevidela. Tvoj holúbok ale nech si hľadá k tebe tam prístupu, nájde-li ho! Podhoránsky!“ dodal k tomuto: „Mój rozkaz sa musí do slova vyplniť!“ s patrným pohnutím riekol a vzdialil sa spešne do svojich komnat.

Drábi zámockí mali sa hneď k činu. Na pokynutie kastelána lapili úbohú obeť, a pri svetle nočných chodieb stúpajúc, viedli ju do zámockej temnice, pohrobit ju za živa. Bol to pre Elenu, prvú krásavicu zemanók liptovských, hrob živý, z ktorého tak snadno vysvobodenia nebolo. (Pokračov.)

Šefraník.

Povešť.

I.

Na fare olšinskej nebývalo hlučno. Pán farár, Ján Mladoch, s dušou i telom posvä-

tený svojmu vznešenému úradu, málo staral sa o ostatný svet. Veď už položenie obce bolo k tomu príhodné. Od hluku sveta dobre od-

dialená táto dedina ležala na úpäti nebotyčných Tatier, a vzdialená nielen od miest, ale i najbližšie obce boli na míle a míle dialky. Či div potom, že pán farár za tie mnohé roky, ktoré tu úradoval, navyknul samote? nič nefahalo ho do sveta, ktorého nepriazeň a nevďak dost často zakusoval! Áno, jeho celým svetom bola táto obec, tvoriaca jeho farnosť. — Hostia málokedy zatúlali sa do tohto zabudnutého kúta, stávalo sa to len raz do roka, keď pán dekan prišiel prezerat kostolné účty. A on sám zase len vtedy opúšťal obec svoju, keď na kongregáciu išť musel.

Domácnosť jeho viedla a spravovala jeho sestra, panna Luiza, ako ju farníci nazývali, od prvopočiatku jeho samostatného úradovania. I ona s bratom svojím tu v tomto opustenom mieste v samote prežila pekné letá života nie veľmi radostne. Príroda nebola štedrá pre ňu. Neobdarovala ju krásou. Ba ani len stálym zdravím. I kým ešte Ján Mladoch kaplánoval a ona žila v meste, nebrala účasť na žiadnych zábavách. I tam utahovala sa do samoty. Možno, že následkom nestálosti zdravia; možno avšak, že toho bola i jiná príčina. To nám zkušať a vyšetřovať netreba. Dost je na tom, že zostala starou pannou. A ako taká prišla s bratom svojím do Olsína.

Panna Luiza sedí v chyži svojej, majúcej obloky s výhľadom do zahrady. Dve ostatné izby pre seba zadržal pán farár. V jednej úradoval a býval, druhá bola hosťovská. Tie obrátené boli oblokmí do ulice dediny.

Tedy panna Luiza sedí v chyži svojej, a ako je to proti večierku jej obyčajom, keď už niet inej práce, baví sa pletením punčochy.

Pán farár strným krokom vstúpil dnu, nehovoriac ani slova. Luiza uprela na neho svoje mdlé oko, i zarazila sa nad neobyčajným výrazom jeho tváre. Ale mlčí. Čaká, že on počne hovoriť. Ale i on mlčí. Konečne zvedavosť pohla Luizu pretrhnúť desné mlčanie. Znala, že bol tu poštársky posol, a domnievala sa, že brat dostal nejakú nemilú zprávu. Odložila prácu, vstala a pristúpila k bratovi, zastaviac ho v sem tam chodení po chyži.

„Povedz, čo ťa tlačí? čo máš na srdci? lebo že je tomu tak, vidím na tvojej tvári. Prišiel si dozajista ku mne, aby si mi sdelil vážne veci. No tedy hovor! Máš asnaď zprávy o Janíčkovi? je nemocný?“

„Nie, nemocný nieje! milšie by mi bolo, keby bol chorý, na úmor chorý!“ odvetil pán farár.

„Či sa asnaď duelloval? veď je to teraz nemoc mladých pánov.“

„Ani to nie! I to by mi ešte milšie bolo!“

„Prosím ťa, nemor ma ďalej a hovor, čo je? i to najhoršie snadnejšie prenesiem, nežli tieto skrypce nejistoty!“ prosila sestra.

Mladoch zastal pred ňou.

„Sadni si!“ Luiza uposlúchla. „A poslušaj. Máš všetko zvedieť. Práve som dostal list od priateľa v Pešti, s ktorým stojím v spojení. Pravda, on je professorom na universite, ja len farárom v biednej Olsíne, ale všetko jedno. Tento rozdiel nášho postavenia neudusil dávne city priateľstva. Tento priateľ mi píše —“

„O Janíčkovi? pre Boha, čože je s ním?“

„Len trpelivosť. Píše mi, že ten tvoj „Janíček“ je strašný ľahkomyselník, výstupník, slovom, čo v obyčajnom živote hovoria: lump!“

„Ach! to je všetko? neslychali, mladosť, pochabosť,“ tešila sa panna Luiza, ktorá očakávala, že najmieň je v nebezpečenstve života jej Janíček.

„Keby len to bolo, to by som mu odpustil. Ale, či znáš, že on už všetok otcovský majetok premárnil? a teraz robí dlhy, podpisuje zmenky —“

„Zmenky? ach, pre Boha, veď je to nešťastie!“

„Áno, zmenky, ktoré nenie v stave zaplatiť. Nechce sa mu robiť, úradu nemá, zaneprázdnenie žiadno. No, čo bude z neho?“

„Ach, mój pekný, šumný Janik!“ vzdychla Luiza.

„Veru v mravnom ohlade nenie už viac pekným, ako predtým býval. Keď premárnil ľahkomyslnie ten pekný majetok, ktorý nashromáždil jeho otec, náš brat, svojou činnosťou, tak je to neodškriepnym dôkazom, že je zkaženým človekom, nemajúcim smyslu pre jinšie len pre výstupky života. No čože

bude z neho? Nič nerobí, nechce sa mu do práce, vázne zaneprázdnenie mu je strašné, a potom nemá vari ani žiadnych schopností. No čo bude z neho? To, čo zo všetkých jemu podobných ľahkomyslníkov. Túlať sa po meste, chodiť z jednej kaviarne do druhej, z krčmy do krčmy, hrať celý boží deň billiard alebo karty, jesť a piť, a keď treba platiť, odberať sa od klučky alebo dlžníkom ostávať, až konečne i to znuuje sa krčmárom a hostinským, a títo mu ničoho nedajú, ba keď sa ukáže vo dverách, dajú ho von vysáňkovať. Hľa, to bude z neho. To si si vychovala z tvojho miláčika Janíka! Len hanba, že nosí moje meno!"

Luíza zalomila rukami.

Pán farár pokračoval ďalej.

"To sme sa dožili. Ďaka Bohu, že nedožil to náš brat. Boh smiloval sa nad ním!"

Nastúpivšie mlčanie pretrhla Luíza.

"Ale veď je to hádam ani nie tak; vieš, že ľudia radi ohovárajú, pomlúvajú a očerňujú. Z komára robia veľblúda!" snažila sa vyhovárať Janka.

"Čo mi priateľ oznamuje, to verím úplne. Ten len to píše, o čom sa sám presvedčil. Tak ho znám. Ešte i viac. Poslal mi i jednu Jankom vystavenú zmenku. Dostal ju od jedného pravotára, ktorý ju drží za falošnú. Aby moje poctivé meno zachránil pred potupou, on ju vyplatil. Lebo jinače bol by Janko prišiel do trestného vyšetrovania a do väzenia. Rozumieš? tak ďaleko to už dovedol!"

"Pre Boha! veď sú to hrozné veci. Nuž a čo teraz s tou zmenkou?"

"To, že ju ja vyplatiť musím. Veď len nedopustím, aby môj priateľ platil za neho! Len kde vziať peniaze?"

Panna Luíza neznala, čo odvetiť na toľké obžaloby. Jej srdce jej síce hovorilo, že taký pekný šuhaj, ako je Janko, nemožno žeby bol zkaženého srdca. Ona ho vyhovárada, pripisujúc všetko jeho ľahkomyslnosti, a asnaď že upadnul do zlej spoločnosti. Ale čo to prospelo? A keď by v jej očiach bol ako slnce bez škvŕny, s tým nezaplatiť sa zmenka. A možno že jich je ešte i viac v obehu.

"A vela peňazí potrebuješ?" opýtala sa po chvíli.

"Päť sto päťdesiat zlatých! — Tam pôjdu moje usporené peniaze. Za koľko rokov som jich sbieral, ty dobre znáš! a ten nezdarenc pripraví ma o ne!" horlil pán farár.

Na to zamĺcal sa. I Luíza nehovorila viac. Dobre znajúc, že takým spôsobom najsnadnejšie bez úrazu pominie hrmavica. A tak stalo sa. Keď pán farár bol na čistom, čo má robiť, uspokojil sa. A hneď druhý deň ráno vybral sa do stoličného mesta, aby tam v sporiteľni svoje uložené peniaze vyzdvihol a hneď i postou svojmu priateľovi odoslal do Pešte.

Panna Luíza zostala sama doma. Dlhý jej bol čas tak o samote. Nie preto, že nemala s kým rozprávať. Mnohomlumnosť nebola jej slabosťou, i keď brat doma bol. Ale nezchodilo jej z mysli, čo ten jej Janíček vyvedol. Eh! keby ho mala tu, ale by ho vyskolila. Takú kázeň by mu držala, žeby sa mu získilo v očiach. A keď sa tak v svojej mysli pripravovala na tú ostrú kázeň, a pre ňu pozabudla i postarať sa o obed, veď i načo, ona uspokojí sa so šálčkou kávy, ktoši zaklope na dvere a nečakajúc ani na „svobodno!“ dnu vchodí mladý, pekný muž.

"Janík!" vyvolá panna Luíza a už rozpína náručie proti nemu. Zabudla na ostrú kázeň. A keď pozrela mu do bystrých tmavých očí, zabudla i na hnev, i na všetko, čo od včerajška pre neho trpela.

A on znal dobre s ňou zaobchodiť. Otvorene jej vyprával svoje poklesky, svoje hriechy i spôsoby, ako znal tak chytré premárniť toľké peniaze. Neutajil pred ňou, že priateľstvo jeho so synom zemského pána v Olsine, potom „slečny“ od divadla a laskúrenie s nimi, a konečne karty pripravily ho o majetok. I ona mu vyprávala, ako sa predesil a rozhneval strýc nad listom, ktorý dostal z Pešte. Ale že sa už uspokojil. Dnes práve šiel do mesta, aby zaplatil peniaze za tú nešťastnú zmenku. A keď mu všetko vyrozprávala a i obedom ho zaopatřila:

"Nuž a teraz čo?" opýtala sa starostlivá o jeho budúcnosť tetka.

"Idem do Ameriky!" rozhodne osvedčil mladý Ján Mladoch. "Tu nemám čo hľadať. Darmo som sa uchádzal o nejaký úrad; márne

hľadal u pravotárov zamestnanie, ta pôjdem a tam začnem nový život.“

„Ty, v tak ďalekom svete? nenaučení robíš, tam zahynieš!“

„Všetko jedno, tetka drahá, či tu, či tam zkapaf. Aspoň vám nebudem na očiach.“

„Nie! o tom musíme prehovoriť so strýcom!“

„Ach nie, tetka. Mne je milo, že strýca niet doma. Jeho pohľad, jeho hnev by mi odobral všetku pružnosť a odhodlanosť. Kým on vráti sa domov, ja budem preč.“ A vstal, aby to i skutkom vykonal.

„Ach, syn brata môjho, ba veď si i mojím, od malička som Ťa pestovala, ľúbila ako vlastné dieťa, ostaň tu!“

„Nemôžem, nesmiem!“ odvetil on určite.

„Ale nám budeš aspoň písať?“

„Keď vám budem v stave poslať peniaze, ktoré strýc za mňa zaplatil, potom vám budem písať, ináčie nie! Tetka drahá, proste v mojom mene strýca, aby mi odpustil. Čo sa stalo, už sa neodstane, ale verím v Boha, že mi toto posluží k dobrému! Chcem sa polepšiť!“

Janko rozlúčil sa s tetkou. Horké slzy ronila nad ním, nad jeho odchodom, a prišlo jej na um i podobenstvo o marnotratnom, i o ztratenom synovi. Požehnávala ho, ako len požehnáva dieťa svojej dobrej matky, keď ho vypráva na ďalekú cestu. A pritom dala mu všetky strieborné i zlaté peniaze, ktoré od mladí naukladala si. A bola jich pekná hrbôčka.

Janko odišiel. Ona zostala zase sama. A keď prišiel domov brat farár, vyprávala mu všetko. Načo on len to riekol:

„Dobre tak! svet ho naučí poriadnosti. A ešte lepšie, že ma nedočkal. Nebol bych mu ani len ruku podať na rozlučnú. Nie, mojej ruky stisnutie nepocíti, kým nestane sa poriadnym človekom!“

II.

Z jednej strany samopašnojunácky Váh, z druhej strany šumný Turiec podávajú si bratskú ruku, aby spojené slúčenou silou borily sa strečnanskou úžinou cez Margitu, Besnú Skalú, pod Starhradom a rumami strečnanského hradu Ťa ďalej, ďalej, do pa-

miatkami prešlej slávy a mohutnosti preplneného trenčanského Povazia.

A tam, kde títo dvaja slovenskí bratia, Váh i Turiec, spájajú sily svoje, aby splynúť v jeden celok slúžily príkladom jich brehy obývajúcemu ľudu, ako jednou myslou, spojenou silou, jednotným sväzkom odolávať má všetkým nerestiam, prekážkam a pohromám, tam reku, kde tieto dve slovenské rieky slúčia sa v jednu, tam ležia dve slovenské obce, Horné i Dolné Vrútky, ako skúmatelia tvrdia, ztade meno majúce, že tam riekou Turcom soslilnený Váh v rucuje sa do tesnej, mohutnými bralami ohraničenej úžiny. A povyššie týchto obcí v uhle medzi Váhom a Turcom rozprestiera sa nádražie košicko-bohumínskej železnice, nosiace meno v ustách nenašincov: Rudek, Rutek, Rutka. Kto ako chce, tak ho má, len tak nie, akoby vlastne znet malo. A tu, práve v tomto nádraží, spojuje sa so železnicou košicko-bohumínskou i severnouhorská štátna železnica. Hovorí, že tak položením svojím pred strečnanským priesmykom, ako i spojovaním sa v ňom dvoch železníc, je toto nádražie veľmi významným strategickým bodom. Možno, že je tomu tak, ale do toho nás nič. To je vec strategétov k tomu povolaných.

Pre nás je táto železničná stanica z inej, jednoduchšej príčiny vážna.

Kto žil alebo žije v Turci, zná, že na tejto stanici schádzajú sa všetci do sveta idúci obchodníci turčianski, sprevádzaní svojimi manželkami, matkami, oddanicami. A keď prišla jaseň, prichodí deň sv. Michala, celé rady vozíkov, obsadnutých mužským i ženským svetom, pri sklone slnka fahajú do Vrútok, zastavujú avšak na dolnom konci Sv. Martina, aby tam zásobili sa kalendármi a jinými slovenskými spisami na ceste svojej do ďalekého sveta. A keď prídu do vrútockého nádražia, tam baví sa so svojimi milými, až kým prichodí vlakov z Košíc a Pešte nevelie jim ľúčiť sa a poberať sa ďalej.

Hľa, pre toto je pre nás významná železničná stanica vo Vrútkach.

Bolo to 25. septembra 187*, slnko zapadlo za vysoké hory a na nádraží vrútockom bolo živo, veľmi živo. Premávaly sa sem tam celé

tlupy operených mladých junošov, i starších mužov, a s nimi uplakané, uslzené ženštiny. Veď hľa lúčili sa na dlhé časy. A Boh zná, či všetci vráta sa, lebo ktože to zná, čo ho v ďalekom svete čaká. A ďaleký, široký je ten svet, do ktorého idú títo naši národní obchodníci, aby tam kupectvom zarobili toľko, koľko potrebné je, žeby pri macošskej pôde i s rodinami svojimi zachránení boli pred biedou a núdzou. Nielen Rumunsko, Bulharsko, európejské Rusko, i ďaleká Ázia zná dobre našich šefraníkov. Tam oni boli, keď pred pár rokmi ruské vojská fahaly do Chívy, tam s ruskými kolonami stúpali i slovenskí šefraníci. A ztade priniesli i zárobok svoj a ním podopreli blahobyť svojich milých. Nechcovať v Turci o tom, žeby z jeho lona ľudia vstahovali sa do Ameriky a jinde, ako sa to každodenne stáva v jiných stoliciach. Pod jaseň idú stá, ba tisíce mužov do cudzých krajín, menovite Ruska, kupčiť; ale vracajú sa ztade obyčajne s dobrým zárobkom. Šefraníctvo je prameňom majetnosti mnohých obyvateľov krásneho Turca.

Hej, živo bolo dňa 25. sept. 187* na nádraží vrútockom, ale nebola to živosť veselá, lež radšej sprevádzaná slzami.

V hostinci sedel mladý, asi 25-ročný muž o samote. I on putoval do sveta. Ale nikto zdá sa nesprievádzal ho. Nedotknutý pred ním na stole pohár penavého piva. Zadumený, pohrúžený v myšlienkach, akoby neznal, čo okolo neho deje sa.

Zobudil ho z hlbokých dŕm cvengot zvonca. Do nádražia vběhol košícký vlak. Vyšiel von. Lampy osvecovaly nádražie, ale ťažko poznať vystupujúcich z vlaku cestovateľov. Vnišiel nazad a sadnul si na svoje predošlé miesto, obzerajúc si nových príchodzcích.

Hodne jich vnišlo. A každý uberal sa k stolu, aby občerstvil sa nápojom a jedlom na ďalšiu cestu.

Všetko neznámi. Ba nie. Zdá sa, že ten práve do hostinca vnišlý asi v jeho veku muž vzbudil pozornosť jeho. I ten obzerá sa dookola. Stretly sa jich zraky. Náš zadumenec strmo stane, ide k príšlému, a podajúc mu ruku, vraví:

„Ak ma neklame zrak, pozdravujem ťa, Janko Mladoch!“

„Áno, ten som,“ odvetil tento, stisnúc podatú ruku. „Ha! a ty si Štefan Bocik! Boh ťa pozdrav! Čo tu robíš?“

„Čakal som na práve došlý vlak, lebo s ním putujem ďalej!“

„A kam?“ opytuje sa Mladoch.

„Do sveta, po obchode!“ odvetil Štefan.

„Ale kam ty ideš, starý kamarát?“

„I ja tak, ako ty, do sveta!“ odvetil Janko.

„Ale sme sa dávno nevideli. Veď je tomu už zo šesť rokov, ako sme sa na bystrickom gymnaziume rozlúčili! A to nie v najlepšom priateľstve.“

„Veru asi toľko. Ty si siel do Pešte na universitu. Ja domov k rodičom. Nebola to moja vina, že porúchané boly sväzky nášho priateľstva. Nuž ale ma teší, že sme sa takto sišli, aspoň na chvíľku; ty dlhšie zostaneš tu, lebo bezpochyby ideš do Pešte?“

„Ach nie!“ vzdychnul Janko, „i ja idem s týmto vlakom ďalej do Bohumína, Vratislavy, Hamburku!“

„Kde?“ opytuje sa zadivený Štefan. „Do Hamburku — a potom?“

„Som na ceste do Ameriky,“ s výrazom rozhodnej určítosti vraví Janko.

„Hahaha! ty do Ameriky?“ zvolal zadivený Štefan. „Nuž či ti už nestačí asnaď rodná pôda? Veď práve teraz sú najpriaznivejšie časy pre mužov tvojho smýšľania! Nie, nerozumiem ťa. A či len zo zábavy cestuješ a s túžbou, poznať tie ďaleké krajiny?“

„Porozumieš, keď ti všetko rozpoviem. Sadneme si spolu do vozňa; do Bohumína budeme mať dost času vyrozprávať si; teraz uspokoj sa s tým, keď ti vravím, že lúčim sa s drahou vlastou asnaď na veku! že je neuprosný „mus,“ čo ma vyháňa z Uhorska.“

Štefan hľadel na neho, neveriac vlastným ušiam, čo to ten jeho starý kamarát vypráva.

„Varín, Žilina, Čaca, Tešín, Bohumín, Vratislava, Hamburk, Viedeň, Krakov!“ volal zdĺhavým monotónnym hlasom čiernobrady vrátny, rozumie sa v tej samospasiteľnej reči. Cestovatelia ponáhľali sa ku vlaku, aby zaujali miesta k ďalšej púti.

Naším priateľom prialo šťastie, lebo dostali sa do polvozňa prázdneho. A tak odlúčení boli od ostatných cestovateľov. Mohli teda pokračovať v započatom rozhovore. A ledva že konduktor zavrel dvere vozňa, Janko Mladoch vyprával svojmu priateľovi všetky udalosti svojho dosavadného, dosť búrlivého života. Štefan počíval s veľkou pozornosťou, zaujímala ho tak úprimnosť Jankova, ako i všetky tie víry a zákruhy veľkomestského života, ktoré zachvátily tohto mladého šuhaja v jeho neskúsenosti, a hlavne, že odvážil sa do prúdu cudzích živlov; až ho konečne vyvrhly na melčinu, na ktorej nebolo pre neho viac raty. Lebo chybovala mu opora národného vedomia.

„Áno, priateľ môj, tak ďaleko som to dovedol; pekný, po otcovi zdedený majetok som celkom premárnil, a nielen to, ešte som i zmenky vystavil, ktoré nie som v stave zaplatiť, a ktoré nebudaj platíť bude môj strýc, aby zachránil pred škvrnou svoje poctivé meno. Nuž čože mi tedy zostáva jímého, ako v cudzine, tam ďaleko za morom hľadať novú vlasť, počať nový život!“

„Nechcem ňa odhovárať,“ preriekol po chvíli Štefan, „od toho, k čomu si sa odhodlal. Vidím pevnosť v úmysle tvojom. Ale odpusť, priateľ môj, predsa mi je len divné, že neurobil si pokus v rodnej vlasti zaujať pevnú postać, aby si si pojistil budúcnosť; že nestaviaš sa na najprirodzenejšie stanovisko života. Dozajista ani sám neveríš, žeby ti v Amerike bez práce a namáhania, slovom, bez úplného prevratu tvojho dosavadného života kvitly ruže! A potom i tam budeš na cudzej pôde, v cudzom živle!“

„Pravda, neverím, a pevne odhodlaný som stať sa jiným človekom!“ s celou určitosťou, prezradzujúcou pevnú vôľu a rázny úmysel, odvetil Janko.

„Práve preto,“ pokračoval Štefan, „ešte zväčšuje sa podivnenie moje. Som totižto presvedčený, že takým spôsobom i tu v našej vlasti mohol by si dosiahnuť to, čo ideš hľadať do Ameriky. Tvoje schopnosti —“

„Mýliš sa. Čo som znal a vedel, urobil som. Mnohé pokusy podujal som, aby som si pojistil, čo jak biedne, postać života. Uchá-

dzal som sa o úrad — márne; chcel som sa stať diurnistom — nadarmo; pochodil som takmer všetky pravotárske kancelárie — nikde nič. Pôda tratila sa mi pod nohami.“

„Ale, ako je to možno? Veď si predsa mal priateľov, ktorí boli by sa ňa zaujali —“

„Priateľov?“ smiech, ale nie smiech, ktorý vynucuje radosť, bol znakom, čo Janko drží a myslí o svojich priateľoch. „Áno, mal som mnohých priateľov, ktorí mi pomáhali márníť moju dedovizeň; ktorí ma práve veľmi úslužne a radi svádzali do záhubnej krútnavy — ale teraz ma neznajú, ba úzkostlivo vyhýbajú každému stretnutiu sa so mnou. Takých priateľov pomoc a podpora bola by urážkou.“

Janko umlknul, ale tvár jeho bola veľmi výmluvným zrkadlom citov duše jeho. Oškľivosť zamieňala sa s bôlom, opovrzenie s ľútosťou a žiaľom; zanevrenie na celý svet, v ktorom dosiaľ žil, a nevrlosť dostávaly prevahu.

„Čo mi hovoríš, priateľ môj, nie mi je k uvereniu. Veď nakoľko sa pamätám, už v gymnáziume priznával si sa, a ver mi, k môjmu žiaľu, ku tým, ktorých je teraz sláva i moc, i všetko. Neznal si o svojom slovenskom pôvode, ba, kde si len mohol, špihal a špintal si na roduverných slovenských rodákov. A či nezavinilo toto, že priateľstvo naše utrpelo údery? Ja, ako som ňa želel, tak som si aspoň myslel, že odrodilstvo dopomôže ti istotne k úradu, lebo ono je žiaľbohu v Uhorsku zásluhou, ktorá sa výdatne vypláca!“

„Mnoho pravdy je v slovách tvojich. To teraz vidím. Dokázalo sa to pri Gáborovi Olšínskom; bol tiež naším súdruhom na gymnáziume.“

„Pamätám na neho, veď ste pozdejšie boli nerozluční priatelia, Castor a Pollux redivivus. Nuž, čože je s ním?“

„Áno, toto priateľstvo jeho bolo mojím nešťastím. Jemu rovnať som sa chcel, čo som robil, s ním spoločne sa stalo. Nebol ani o vlas lepším, nežli ja, vedno sme hýrili, márnili, lumpovali, až do vyčerpania môjho majetku. Vedno sme sa uchádzali o úrad — on ho dostal, je tajomníkom v ministerstve

obchodu, ja som bol odmrštený; ani len diurniststvo som nemohol obdržať.“

„Nemožno; veď čo sa schopnosť týka, nebolo medzi vami rovnosť. Ty predčil si ho ďaleko, on bol slabý, leďva leďva že postúpil mohol z jednej triedy do druhej. A s tou maturkou koľko mal biedy. Tuším v Kečkeméte a či vo Veľkom Kéreši ju zložil.“

„Hej! ale on mal dve prednosti, ktoré mne chybovaly. Je zemän a jeho meno dobre znej.“

„Hahaha!“ rozosmial sa Štefan; „odpusť, ale na tieto prednosti sa len zasiať možno.“

„Smej sa len, keď neznáš, že ony dnes majú možne najväčšiu cenu.“

„V časiach ústavnej rovnosti?“

„Áno, v týchto časiach. Moje meno až priveľmi slovensky znej, a to mi všade podrádzalo nohy. Už som pomýšľal ho zmeniť. Ale svedomie nedopustilo mi zaprením otcovského mena obrazit svojho strýca. — A či veríš, že som už i na to myslel, vstúpiť do seminára a venovať sa duchovnému stavu? Ale ani to nieje pre mňa východom. Veď teraz i tam núta chovancov k premene nielen národného smýšľania, ale i mien! Nie, nie! vzdor tomu, že fakticky odrodil som sa svojmu slovenskému národu, a činom i životom priznával k maďarskému, nezostáva mi nič inšieho, nežli stahovať sa do cudziny a tam hľadať novú vlasť! Tu vidíš, ako som ja prišiel k tomu, že sa schodíš so mnou, postaveným na ceste do Ameriky! opúšťajúcim vlasť, rodinu i všetko, všetko, celú minulosť, s vrelou túžbou, pojsť si aspoň budúcnosť!“

Umkli. Štefanovi zdalo sa pri Jankovi to, že nezúfal nad sebou samým, ale veril a dúfal v budúcnosť. Koľkí v jeho postavení boli by samovraždou zakončili nezdarný život? Znak slabosti. Mladosť neutratil ešte dôveru v samého seba, a to bolo rukojemstvom spoľahlivým, že ani tam v cudzine nezahynie, ale vydobyje si postáť, na ktorej očakáva ho krajšia budúcnosť. A predsa ľúto mu bolo, že takáto výdatná sila ztratená má byť vlasti, potrebujúcej mužov pevného rázu. Práve pohli sa z poslednej stanice, keď Štefan prehovoril:

„Keby som neznal tvoje zanevrenie na všetko, čo je slovanské, ačpráve z tvojich rečí pozorujem, že hodne už kleslo tvoje hraníc kedysi neznávie horlenie za maďarstvo —“

„A či je div.“ pretrhnul ho Janko, „keď pri toľkých trpkých skúsenostach, aké som ja zakúsil, padla zrak mój zaslepovávajúca rúška mamu a klamu?“

„Ako to? — či fa dobre rozumiem? — tak by si už nebol zatatým nepriateľom svojho slovenského národu? — Ale dajme tomu pokoj! — Jestli tedy, ako vidím, z bývalej horlivosti nehromzíš na všetko, čo nosí znak slovanský, urobil by som ti návrh —“

„Aký?“ opýtal sa zvedave Janko.

„To, čo urobíš zamýšľajúc v cudzej Amerike, môžeš i tu bližšie urobiť. Poď so mnou do Ruska!“

„Ja a do Ruska?“ zvolal prekvapený Mladosť a uprel svoj zrak na Štefana, akoby vyskúmať chcel, či opravdu to myslí a nerobí s ním žarty.

Vlak zastal. „Bohumín!“ volali konduktori, a cestovatelia, súc na konci dosiaľnej železničnej čiary, ponáhľali sa opustiť vozne. — Janko nestačil odvetiť na vyzvanie Štefanovo.

III.

Minuli dva roky. Na olšinskej fare je všetko tak, ako predtým bývalo. Nezmenilo sa nič. Pán farár Ján Mladosť vždy svedomite koná povinnosti svoje, nestará sa o udalosti sveta, ani o to, čo deje sa v krajine. Miluje samotu, a len keď nutná povinnosť nakladá mu, vychodí z obce svojej. Ba teraz je ešte zamračenejším, zasmušilejším, nežli len pred tromi rokmi býval. Niečo mu ťažko leží na srdci. Čoby to bolo? nikomu neprezradí. Veď mlčí o tom pred vlastnou sestrou. Lenže táto zná ho dobre a vie, že príčina jeho zasmušlosti je jej miláčok Janko. Ale čože je i jej z neho? Dva roky minuli, ako sa vybral do Ameriky, útočišťa to všetkých nespokojencov, ako i mnohých darebákov. A od dvoch rokov ani len hlásku o ňom.

Mrzel sa pán farár, a to veľmi často, keď sestru svoju, ktorú ostatne veľmi miloval, našiel so zaslzenými očami. Lebo znal, že tie slzy ronené sú za toho nezdarného vnuka,

ktorý i jemu ztrpčil celý život. A znala to dobre tetka Luiza. A preto, keď len mohla, ukryvala slzy svoje pred ním, len keď nevdjak vnišiel do jej chyže a prekvapil ju, nemala už času zotrieť slzy z očí svojich.“

„Prosím ňu, sestra moja drahá, ak ti je len možno, prestaň už smokliť sa za tým nevdačníkom. Áno, nevdačník je, nemajúci ani len tolko úcty a šetrnosti k tebe, aby ti aspoň písal, kde a ako žije?“

„Veď to je práve to, čo ma najviac mrúti a nepokojí. Ó, dozajista zahynul niekde na mori a telo jeho nenie uložené ani len do posvätnej zeme,“ lamentovala sestra.

„To nemyslím. Poteš sa i ty tým slovenským porekadlom, že: „planá zelina nevykape!“

„Ach, drahý brat môj, never, že on bol planou zelinou —“

„Dokázal to celým svojím životom —“

„Ale srdce jeho bolo dobré. Ja pevne verím, že on premení svoj život, ak len žije ešte. A keď i žije, tak sa mu dozajista zle, veľmi zle vodí, ináč by bol písal, ako slúbil, a poslal i peniaze, čo si za neho zaplatil,“ dodala s úplným presvedčením sestra.

„Tie ja nečakám, s tými som sa ja už rozlúčil — na veky. Ak len vtedy má písať, keď tie peniaze pošle, tak, duša moja, hovorím ti, nedočkáš sa listu od neho! — Ale,“ po chvíli pokračoval pán farár, „ani slova viac; veru nezaslúži, aby sme si my pre neho ztrpčovali život.“

Kedykoľvek prišla reč na vystahovalca, obyčajne taktó končila sa. Najväčšmej to bolelo Luizu, že nemala žiadnych dôvodov k obrane Jankovej. Čo brat farár hovoril, to i jej prichodilo celkom zodpovedajúcim pravde, a predsa tak rada, veľmi rada by bola ospravedlnila svojho Janička i pred bratom, i pred sebou samou. Keby len bola znala, ako? ale to ťažký pre ňu oriešok. Srdce jej, materskou láskou k vzdialenému naklonené, zpieralo sa uveriť, čo rozum za pravdu uznával. Nuž tak hľa sama v sebe rozpadnutá, sama v nejistote sem tam metaná, len si ztrpčovala hodiny myšlienkou na neho.

Nedivila sa ani najmenej, že brat farár tak rozhodne ho zatracoval. Sám prísny vo

všetkom, čo dotýkalo sa mravnosti a bezúhonnosti, neznal preniest ani ten najmenší poklesok, spáchaný na týchto ujmu. No, a že toho, čo popáchal Janko za tých niekoľko rokov, ktoré prežil v Pešťbudíne, bolo hodne, to i ona pri všetkej добрôte srdca, a pri láske, ktorou vinula sa k Jankovi, nedoviedla upierať.

Prišla nedela. Pán farár po odbavených službách Božích vnišiel práve do fary. Za ním zapät postársky sluha. Zriedkavý to hosť v tomto dome.

„Čo mi nesiete dobrého?“ opýtal sa pán farár.

„A veru, prosím ponížene Jich velebnú milosť, posielajú ma pán poštmajster s týmto písmom!“ a oddal opytujúcemu sa pánu farárovi to písmo.

Mladoch vzal a čítal. Div z ňoh nespadnul, tak predesil sa. Pán poštar mu totižto oznamoval, že tam pre neho leží peňažný list, ktorý len jemu osobne odovzdať smie podľa vyšších predpisov. Žiada, aby si pán farár prišiel čím skorej preň, lebo žeby ho po uplynutí tolko a tolko dní späť, zkadial prišiel, odoslať musel.

„Aký list? z kade list? ja peňažného listu nečakám od nikoho!“

Zvedavosťou hnaná prišla i sestra do chyže, keď videla poštaru.

„Nuž a ak je to od Janka? vieš, že ten čakáme túžobne,“ poznamenala.

„Od Janka? hmhm! to by bol deviaty div sveta. Divy a zázraky podobné nestávajú sa. — No veď dobre. Uvidíme. Asnáď mi len oznamuje pán poštmajster, z kade je ten list a či mnoho v ňom peňazí? — A vskutku tu je: Z Moskvy v Rusku!“ a pánu farárovi klesly ako ochromené ruky i s listom. Tak mohutne účinkovala na neho vest o „liste z Ruska!“

„Tak je to nie od Janka,“ vzdychla tetka Luiza so žiaľom, že opäť sklamlala sa vo svojej nádeji. „Nuž ale od koho?“

„Ano, od koho, to je teraz otázka. Neznám tam nikoho, so žiadnou dušou nie som, ani si nežiadam byť v nejakom spojení. Či vari je to len pravda, že tí Rusi rúblami zaplavujú tieto naše horňouhorské slovenské kraje, ako

to vraj peštianski novinári tvrdia? A teraz vyvolili si mňa, svetom zabudnutého, a i mňa zakúpiť mieňa? — Nie, to sa jim nepodarí. Nechcem ja Ruské rúble. Nepôjdem pre ten list, nech ho pošlú zkaďe prišiel. Pre mamonu svetskú nechcem mať oštary s nikým, ale s nikým na tomto svete, punktum! Či viete Miško?“

„Mne je všetko jedno, prosím ponížene,“ odvetil opýtaný; „ja som vykonal svoju povinnosť a za to dostanem tri krajciare!“

„Daj mu tam, Luizka, i za kalištok boro-
vičky!“

Tak sa stalo. Ale Luizka, keď vypravila posla, vrátila sa zase ku bratovi, aby sa poradili, čo s tým listom? Neprišlo jej ani na um, že zápražka posmudnúť a pečenka prihoreť môže. Nechže posmudne, nech prihorí, tu jedná sa o vážnejšie veci.

Keď vnišla do chýže, našla brata farára čítajúceho ďalej to, čo mu píše poštmajster.

„Osemsto rublov! či čuješ, Luizka, osemsto rublov. To je hrúza peňazí.“

„Osemsto rublov? a či je to viac, ako osemsto zlatých vari?“

„A to hodne viac. Nie, to nemôže byť s dobrým. To je dáke osýdlo pre mňa nastrojené. Hádám ma len ktosi podchyťavať chce, aby som prišiel do biedy. I tak ma biskup má vraj v podozrení, že držím s panslávmi. Oh! ja mám mnohých nepriateľov!“

„Ty, a nepriateľov? veď je to nemožné. Ty, čo neublížiš ani tej muške. A ty by si mal mať nepriateľov?“ namietala Luizka.

„No, povedz, čo mám robiť? íst, neíst? to je teraz otázka,“ rozvažoval pán farár.

„A ja vravím íst,“ odvetuje sestra.

„Ak je to osýdlo, nastrojené na mňa?“

„Láry fáry. Keď poštar píše, že sú peniaze, tak sú to peniaze. Tedy choď pre ne. Veď uvidíš, čo píšu v liste. Keď tento prečítaš, budeš znat, čo máš robiť. A naostatok ak nejaký dobrodinec kostolu —“

„Pravdu máš. Len ak to mne niekto posielal, aby som zapredal svoje vlastenecké presvedčenie, pošlem mu jich zpäť. Ale predsa by hádam, dobre bolo íst sa poradiť k pánu dekáňovi! — Čo myslíš?“

„I to môžeš urobiť, veď ti je po ceste!“

Pán farár Ján Mladoch hneď v pondelok vydal sa na cestu. Ale nezabudnul sa ohlásiť u pána dekána.

Sotvy otvoril dvere, a pán dekáň miesto pozdravenia oslovil ho:

„Počujem, pán sused, že dostali značnú summu peňazí a to z Ruska?“

„Už to ráča vedieť, dôstojný pane?“

„Áno, viem to, a nie len ja, ale zná to celá slávna stolica. Tak počujem, že je to už úradne oznámené i stoličnému, ba rogo i kráľ. fiškáľovi. Nuž a čo sú to za peniaze?“ examenuje pána farára pán dekáň.

„A to ja veru ani neviem, kto jích posielal. Ja rogo demisse tie peniaze nechcem. Ale aspoň to som chcel zvedieť, od koho sú? Skôr ale akoby som jích bol siel vyzdvihnúť na poštu, považoval som si to za povinnosť, prísť oznámiť vašej dôstojnosti, a spolu poprosiť o radu, čo mám robiť? Veď na ostatok možno, že je to dar kostolu, alebo na sv. omše!“ vravel Mladoch.

„Hm, hm!“ tolko bolo, čo odvetil pán dekáň, prechodiac sa po izbe. „Toto je rogo vec veľmi vážna. Ako hovorím, už i vrchnosti majú o tom vedomosť. Ale dobre urobili, že prišli ku mne. Znajú čo, pán farár, pojdem s nimi, aby som bol svedkom, a tak v prípade potreby mohol v jích prospech svedčiť. Ondrej!“ zavolal pán dekáň, „zapriahni do koča! — Jích furman môže tu ostať, kým sa vrátíme!“

Nebolo jedinou príčinou len dobrá vôľa pána dekáňova, aby mohol byť prípadne svedkom. Väčšiu, ba prevažnú moc mala zvedavosť.

Šli. Zastali zrovna pred poštovným úradom. Vnúdc dnu, pán poštmajster hneď odovzdal osudný, piatimi pečatiami, a to vari všetko ruského orla najúčimí, tedy úradnými pečatiami opatrený list. Ale ho farár Mladoch ešte ani nebol otvoril, už pošta naplnená bola dobrovoľnými hosťmi, zväčša úradníkmi stolice, ktorí videli pred pošťou zastať dvoch farárov.

„Pán poštmajster! ráča mi dovoliť, aby som tento list hneď tu mohol otvorit?“

„Prosím, prosím, tešit ma bude. I tak je to potrebné, pre sjistenie, či tie peniaze sú vnútri. Pečiatky nezdarujú sa byť porušené,“ a podal Mladochovi úslužne nožnice.

Tento rozstrihnul obálku a vytiahol z nej balík bankoviek.

„Ach, sú to krásne banknóty. Nechže ráča dovolí obzreť jich.“ A ruky takmer všetkých vystieraly sa. Mladoch stisnul banknóty do jednej ruky. V druhej držal list, záležajúci len z niekoľkých riadkov. Prečítajúc ho, oddal ho dekáňovi.

„Ach tak? — no to veru škoda bolo taký hluk a kriek robiť!“ poznamenal pán dekáň, o jehožto vlasteneckom smýšľaní nikto nepovázil sa pochybovať.

Bol to list od mladého Janka Mladocha a znel:

„Konečne môžem zplatiť môj dlh, ktorý ma dosiaľ tlačil. Drahý strýc môj! odpustite mi, že tak pozde. Posielam tak to, čo ste vy láskave za mňa zaplatili, ako i čo mi drahá tetka dala na cestu, spolu i s úrokami. Bozkávajúce vám ruky obom, ostávam váš až do smrti oddaný, pokorný vnuk Ján Mladoch.“

Pán farár hneď v meste zamenil pekné ruské bankovky za naše a uložil jich všetky do sporiteľne. Tak zakončila sa historia s ruskými, do Olsín poslanými rublami, ktorá za niekoľko dní celú stolicu v rozčúlení udržovala.

„Vidíš? čo som vždy hovorila?“ takto ozývaly sa radostou uvelebené ústa tetky Luizky, keď jej brat farár vyzozprával, aký to bol list, a čo za peniaze v ňom. „Ale je ten Janko len darebák, keď tak málo píše. Ani len to, ako miesto Ameriky dostal sa do Ruska!“

(Pokračovanie nasleduje.)

Bratia zbojníci.

Úvod k Puškinovej básni: „Братья разбойники.“

Nie kďedel vrán sa spustil dole
Na kosti mŕtvol hŕnjúce,
Za Volgou vatry hasnúce —
Tam zbojníci sedí v divom kole.
Oj, jaká smes to šiat i lie,
I plmien, rečí čudné znenie!
Z chat, cellí, dedín i z temnie
Sem prišli dnes na koristenie.
Tu všetkým svatá jedna vec,
Bez kázne žijú, bez zákona.
Tam čuší nemo ubehlec
Od brehov hrdinského Dona,
I čerňovlasý škúli žid,
I divých stepov divý Skýt,

I Kalmyk, Baškír špatnotváry,
I biely Fin, a pri ňom starý,
Už kočovaním mdlý cigán.
Tam vražda, krv a chlipnosť hán
Sú sväzky tohto pokrevenstva;
Ten jejich, chladnou kto dušou
Cez stupne prešiel už zlodejstva,
Kto reže chladnou pravicom
I biedne decko s vdovicou,
Kto smiať sa môže zo stenania,
Kto neodpúšťa za svet celý,
A koho vražda rozveselí
Jak juna mladé milovania!

Čerkesská pieseň.

Z Puškinovho „Kavkazského plienika.“

Riekou sa hatí búrny val;
Do hôr tíšina nočná letí,
Kozák znavený zadriemal
Na svoju kopju podporetý.
Nespiže, kozák, nočnou tmou
Čečenec blúdi za vodou!

Kozák sa húpa na čne,
Vlečie za sebou riečne siete.
Kozák, ztopíš sa vo vlne,
Jako sa topia malé deti,
Tvoj život vrahu ľahkou hrou:
Čečenec blúdi za vodou!

Na brehu krásnych ruských vôd
 Bohaté zkvetajú stanice,
 Veselý stojí chorovod;
 Pre Boha, bežte preč, device,
 Pospešte krásky ta domov,
 Čečenec blúdi za vodou!

Tatarská pieseň.

Z Puškinovho „Bachčisarajského fontanu.“

Darujú nebesa, ver, človeku
 Náhradu sĺz a zemných bied.
 Blažen fakir, uzrevší Mekku
 Na sklonku svojich strastných liet.

Blažen, kto slavný breh Dunaja
 Horúcou krvou posväti,
 K nemu v náručie deva rája
 S úsmevom sladkým poletí.

Lež blaženejší ten, Zarema,
 Kto mier a sladkosť miluje,
 Jak ružu v tíšine harema
 Teba, milená, celuje.

Kozák.

Z Puškinovej „Poltavy.“

Kto hviezdou nocou, lunojasnou
 Tak pozdno jazdí stepou krásnou?
 Čí kôň to neunavný letí,
 Jak celé chceš by preísť svety?

Na sever kozák koná púť,
 On nechce sebe oddýchnúť,
 Ni v čistom poli, ani v hore,
 Ni u riek, lebo v istom dvore.

Jak sklo sa bulat jeho lengá,
 Pod pažou meštek hlasno cengá,
 Hoj, nepotkne sa koník divý,
 Len šumno beží, trasie hrivy.

Hoj, dukát drahý poslovi,
 A bulat radosť junovi,
 Kôň plný ohňa, jeho sláva,
 Lež čiapku najviac v úcte máva.

Za čiapku zanechá on rád
 Mech, koňa, zlato i bulat,
 Lež čiapku z tuhých dá len bojov,
 I to len s bujnou hlavou svojou.

Nuž prečo čiapka taká drahá?
 Žaloba všitá v nej na vraha,
 Na hetmana to na zlođeja
 Caru Petru od Kočubeja.

Vajanský.

Anthropologické úvahy.

O vlohách vôbec a o vlohách zvláštnych (pozorovaním a načúvaním prírody, činnosťou ducha k výtvaru slavného ľudského umenia rozvíjaných).

Dľa všeobecného nástinu Karola Rosenkranza určitejšie pojednáva P. H.

(Pokračovanie.)

Smysel vidu, oko, zrak, je-li zdravý a bez úhony, t. j. bez všelikej vady, a preto bystrý, ďalekovidný, prenikavý, velice ďaleko sía, lebo zem i obloha, pevnina a vodstvo, na pevnine i vo vodách všetko tvorstvo je prístupné jemu, keď že človek, i skryté v útro-

bách zeme a tak i v hĺbkinách vodných nachodia sa veci, hľadá, skúma a na svetlo vynáša. K tomu nie len diela božie, ale aj diela rúk ľudských, priemyslu a umelstva poznať sa snaží. Z toho každý vidí, že objektívny kruh vidu je nesmierny, menovite keď

podotkneme, že intelligentný človek neprestáva na tom, čo mu obmedzený vidnokrúh jednej osady, jedného mesta alebo kraja k videniu poskytuje: ale preputuje najdrieť celú vlasť svoju krížom krážom, a potom iné krajiny, celú časť zeme, k než vlasť jeho náleží, až ponavštevuje i ostatné čiastky zeme a tak poprechodí celú zem. A čo púta najväčšmi oko naše? Je to krása prírody, hneď tej horskej, kde sa i nebetýčné i nižšie vrchy a hory nám objavujú s jejích skalnými balvami, prirodzenými hradbami, ale aj s pohorím lesami porostlým; hneď zase príroda kroz človeka umele pestovaná, takto pak šlachtená, keď hľadíme na utešené sady dedín a miest symetricky rozložené, na zírne, dobre obrobené polia, rozkošou bohatej úrody nás naplňujúce, na hadiace sa krajinou bystré potoky a valné rieky, jejíchž dva oprotivné brehy nádherné mosty spájajú a umele sriadené prístavy nás k sebe lákajú. A možnoli nám chladno sa dívať na to, ako sa živé tvorstvo rúzných pokolení, tried a druhov zemeplazov, chrobače, motylov, ptáctva a štvornohých živočíchov, jedných tu na zemi pred nami, druhých po horách a lesoch dolu i v poverí sa pohybuje, lieta, prespevuje a dobrú vôľu si robí. Oj a jak púta zrak náš na seba mesto slávne z vysokého vrhu obdivované, v jeho majestátnej výstavnosti v dobre premyslených a múdre i súmerne rozostavených radoch ulíc a budov z nich vyčnievajúcich. Vstúpíme-li pak do nútra a obzeráme tú krásu a velebu stavísk, jedných dokonalosťou a náherou staviteľského umenia, iných elegantnosťou ľudských výrobkov nás okúzľujúcich. Nenačím-li nám zvlášte to ľudstvo rozmanitých obličajov, pleti, jazykov, zvykov, mravov a strihov obdivovať, ktoré si ten milý, ba čarovný ľudský svet, dľa daných jemu od Boha predívnych vloh a darov stvorilo? Najne tam nás to okúzľuje, kde spatrujeme napospol v bratskej shode žiť národy, nevyvyšujúce sa v prázdnej nadutosti jedny nad druhých, lež nazývajúce v milom a požehnanom priateľstve vospolek, zachovávajúce to sväté pravidlo, že kresťanovi žiadon človek nemá byť cudzým, ale blížným, ktorý je oprávnený od ktoréhokolvek človeka požadovať úctu a do-

broprajnosť, a že nám nesvobodno nikoko pozvať drieť barbarským, lež keďby bol ešte surovodivokým a bez dobrých, kresťansko-ľudských mravov.

Ale ďaleko bych zašiel v opise tomto, keď že je mojím cieľom vlastne nastieniť špeciálne to umenie, jehož je schopné či oko naše a či sluch náš?

Zapocínajúc teda so smyslom pre niečo, prv než bysme k líčeniu talentu a genia pri-kročif mohli, musíme ukázať, ako sa tento smysel čo smysel vidu a sluchu, jednak vo smysel pre mathematickú a hvezdársku vedu, jednak ale vo smysel pre krásne umenie preobrazuje, a síce pozorovaním a načúvaním prírody, čím sa on šťastne rozvíja, lebo jakuáhle to i jeho duševní zrak a sluch budí a ostrí, musí sa mu jeho nazeranie a zahľúbenie sa do prírody, tým lepšie darif.

Merník svojími čiarami jednak z obrysov zemských, jednak ale z oblúkov nebeských vzatými a na zem prenesenými, tak ďaleko dospel, že málo už merá refazou na siahly alebo métre rozdelenou, ale najviac čiarami rovnými alebo krívmi, troj-, štvor- a viacuhelnými, a quadratom, s libellou a kompasom čo všetko zná preniesť a upotrebit i na tie najvzdialenejšie a najneprístupnejšie priestory a predmety, a predsa s podivuhodnou precísnosťou vypočíta nie len pravú rozsiahlost priestoru, ale aj objem jednotlivých vecí, alebo výšku váží, vrchov a stromov, najme keď pri vysokých vrchoch i pomoc barometru a hodínového kyvadla používa, pri čom mu aj kompas (zvlášt pri podzemných merbách) a optické nástroje, dobrú službu preukazujú.

Hvezdár vedomý zákonov, ktorými sa svetlo nebeských telies rozširuje na zemi a znajúci i jakosť svetla toho, z rozdielnych telies k nám prichodiaceho, pomocou optických skiel, prismaticu alebo špektra vyskúmať zná nie len dialku jejích od nasej zeme, alebo iných tiel nebeských vyzpytovať, ale i báječné vecí o tých nám ináč neprístupných svetoch rozprávať.

Prví stavitelia ohromných, veľkolepých a podivných stavieb, čerpali svoje názory z velikánskeho a prevelebného chrámu prí-

rody, berúc nákresey viacuhlových skalných balvánov v múry a steny; nebetýčné, končité vrchole temien hôr, vo vysočizné väze; homole vrchov v kupole budových striech; jednotlivé skupeniny vrchov (pohoria) v ohromné a pevné stĺpy; oblúky nebies a jaskýň v sklepenia svojich budov; vysoké, ihličnaté stromy v štítý vyčnievajúcich výšin; šero a tmu lesov, v tajuplné úzkostou naplňujúce šero chrámov; prichladné a presvitavé svetlom utešené háje, v osvetlené oblokmi a kupolami, jasné a veselé chrámy. Tvary listnatých stromov slúžily za ozdoby a okrasy, jako na pr. dubové lístie a réva. A ktorak že sa rozvílo toto staviteľstvo tam, kde originálne predstavy, obrazy, názory a idey ducha hľadely prevýšiť nerucomú i živú prírodu a duch usiloval sa všade i so svojími citami tak rečeno stelesniť alebo znázorniť sa, ako to v chrámoch kresťanských slohu byzantínskeho a germanského, pak v slohu romano-slovanskom spatrujeme.

Sochár, majúci smysel pre zobrazenie živých, dokonálejších tvorov, a tak zvierat i ľudí v jejích skutočnej podobe, vykresáva jích z kameňa, utvára z gypsu, vystruhuje z dreva, alebo leje vedľa pripraveného vzorca z kovu. Umelci títo zobrazujú najprv zvieratá, jako: kone, levov, tygrov, býkov, jeleňov, srny, ovce, psov, slonov, hadov, krokodílov, ryby, rakov a iné dajúce sa v soche znázorniť živočíchy, dospeli pomali i k predstaveniu človeka v jeho telesných rozmeroch alebo v pravej podobe. Čím väčší ale pokračovali a zdokonaľovali sa v tomto ohľade umelci, tým menej jích uspokojovalo púhe telesné zobrazenie v jeho nerucomosti, než usilovali sa, na kolko to možno predstaviť ho i v jeho živosti, aby ten živý človek presvital i z tej mŕtvej látky, čo pravda nebolo možné ináč previesť, ako predstaviť človeka i z tej strany, jako duša jeho javí sa v tele v čas pokoja alebo rozčulenosti, v spočinku alebo v činnosti, menovite v náruživosťach, čo je sochárovi o mnoho ťažšie predstaviť nežli maliarovi, jemuž svetlo a tien, voľnejšie čiary, a duchu bližšia, subtilnejšia látka, značne v tom vypomáha, i mnohé ťažkosti odstraňuje. Živosť zvierat predstaviť sochár v momente jejích napruženosti ku skoku a behu, a v okamžitom

predstavení jích v bese alebo rozzlobenosti; tak sa nám predstavia kôň a jazdec ako živí, tamten sa spína, tento ale tomu prímerane vo stremeni stojí, mohútne držiak koňa na úzde. Laokoon hadiskom tuho sovieraný a od neho osvobodit sa usilujúci, javia nám obapolnú živost a činnosť. K dokonálejšiemu zobrazeniu ducha v hmote, postúpili sochári v dobe pohanskej tedy, keď počali (menovite u Grékov a Rímanov) bohov svojích, či z jednotlivá a či vo skupenine, vedľa pripisovaných jim charakteristických vlastností predstavovať v najdokonalejšej kráse podoby ľudskej. A síce Zeusa (Jupitera) v jeho vševládnosti, Apollóna v jeho múdrosti, Pallas-Athéne (Minervu) v jej duchaplnosti a ozbrojenosti, Marsa v jeho hrdínskome vzezrení ako boha vojny, Posejdon (Neptúna) v jeho vodstvo dobýjajúcej síle s vidlovou trojačkou, Dionysa (Bachusa) v jeho bujnosti, Merkúra rýchlohého s krídlami, v jeho kupeckej prehnosti, Dianu v jej loveckej odvaha, a Afroditu (Venus) v jej uchvacujúcej kráse a kúzelnosti, Herkulesa, polboha, ale v jeho obrovskej síle a v pocite síly tejto!

No život prírody a ducha, zvlášte život ľudský v jeho reálno-ideálnej alebo v opravdu anthropologickéj povahe, zobrazuje nám najvernejšie a najmohútnejšie maliarstvo, ktoré, od stredoveku počnúc, neustále postupuje a za našich časov netušené predtým obrazy tvorí a podáva, súc najmocnejším činiteľom v idealisovaní ľudského sveta a v prenášaní božských vidín do nášho, materiál- nostou všelijak kaleného zemského údolia, aby sa zem s nebom zasubovovať a ľudstvo, odvrhnúc prískvary hrubej telesnosti, v pravej sláve boholudského života objavovať sa mohlo. Tu tedy smysel vidu najvyššie vystupuje a duchu ľudskému, kresťanstvom obživenému, najväčšiu česť čini.

A preto rozoznávame tu maliarstvo krajo- likárske, maliarstvo staviteľské (k zvelebeniu a okrášleniu budov), maliarstvo cirkevno-náboženské, maliarstvo historické, maliarstvo divadelné, maliarstvo bitevné (bitvy zobrazujúce), maliarstvo individualít a rodinného života.

Najdriev kopírovali ľudia, t. j. kreslili a malovali jednotlivé predmety, ako vrchy a skaly, v hlavných obrysoch, potom zjednotliva, a zase stromy, byliny, zvlášť kvety, jednotlivé zvieratá a ľudí. Zatým prešli maliarski umelci na kreslenie a zobrazenie velebou a krásou vynikajúcich okolí, majestatického vrchu, najvyššieho štítu horstva, malebného pohoria, krásnych lesov a hájov, utešených dolín so zájímavými vieskami, pestrými lúkami, so stádom po vrchoch alebo údoliach sa pasúcim s pastiermi a pastierkami i so strážnymi dunčami a kolibami jejích. Nie menej bývajú zájímavé kraje, pretakané valnými riekami, z jednej i z druhej strany dediny a mestá v jejích úhladnosti a nádhere ukazujúce. Milo nás prekvapujú nadovšetko malby kraj pekný v noci nám predstavujúce pri svetle mesiaca s plavbou po ňom. A čo rečieme o nočnom veslovaní po mori, predstavenom pri svetle a lúčach mesiaca, na ňom sa odrážajúcich?! Samé zobrazenie búrnej noci na pevnine s križujúcimi sa bleskami, jak to velebné a úžasné, a keď nám maliar predstavuje zbúrené more, či nás to pocitom božskej veľkosti a moci nenaplní a k vyzývaniu božstva nepohýna? V takýchto malbách býva i príroda umom a štetcom maliara zidealizovaná, že próza materiálneho života a trapných úsilí zemských k našej poteche a k nášmu občerstveniu na duchu, na čas opúšťa nás.

I veľkolepé budovy, chrámy, paláce, divadlá, biblioteky a musea, akademické siene a zábavné miestnosti, jako aj súkromé krajšie staviská mnoho získavajú na kráse ozdobami maliarskymi; kde buďto stenová, buďto obločná na skle, buďto pak mosaická malba na podlaže a na zvláštnejších iných predmetoch okúzluje nás; my pak v chrámoch, krásnou malbou ozdobených i leskom zlata očarených, zdáme sa do neba byť prenesenými. Kde chudobné cirkevné sbory chrámy svoje skutočným mramorom ozdobiť nevládzu, ľahko jim ho nahradí trefné barvisté mramorovanie oltára, kancla, krsťtelnice a chóru. Siene palácov a iných budov fresko-malbami okrášlené, nádheru a slávu jejích zvyšujú, i dajú nám pocíť moc okúzľujúcej krásy tohoto umenia, keď ono i na ušľachtenie našich citov a na po-

svätenie našich myšlienok patrne vliá. Krásne budovy stávajú sa preto ozdobami sochárskymi, rezbárskymi a maliarskymi tým krásnejšími!

Najideálnejšie bývajú obrazy cirkevno-náboženské, podobu anjelov, božského Spasiteľa a veľkých Apoštolov Pána predstavujúce. Pri anjeloch, jako dokonalých duchoch nebeských, snaží sa maliar nebeskú a vyššiu povahu jejích tým predstaviť, že jich v možno najslávnejšom tele zobrazuje, kde toto telo iba nádech hmotnosti na sebe nosí, aby sa oku viditeľným stalo; ináč je ono skvejúca, temer priezračná belosť a blado-ružová červenosť v obličaji a v údoch. Hlava je v prekrásnej ovalnosti nakreslená, ktorá viac okrúhly nežli podlhovastý profil objavuje. Z nej žiari vznešenosť a veleba nadzemského pôvodu; z očí svieti a blýska oheň a život, ktorý zhasnúť a pomínúť nemôže, s výrazom nevinnosti, svatosti a dobroty. Tu je vidná tá najdokonalejšia súmernosť údov, okrúhlostou a nevýslovnou jemnosťou párená, že pri hladení na túto postavu a podobu syti sa duch samou krásou sťa vôňou prelúbeznou, ktorá všetok cit náš opanúva, a človek, ktorý na tento nebeský zjav patrí, je vo vytržení, nezaujaci, či tento zjav vyzývať alebo vebľiť má?! A také asi slávyplné telo obrdzia dľa božieho zaslúbenia tie ľudské duše, ktoré sa tu životom zbožným pre onen budúci večný nebeský život pripravovali. Tu je vzdialený od nás každý hriešny cit a pomysel, lebo človek je touto nevidanou krásou a velebou celý opojený. Anjelov malujú s kriedlami, čo jejích slávnej podobe nijak nepristane, lebo kriedlo môže iba vtákovi pristáť a ho ozdobať; no deje sa to predsa, a to preto, aby tým označili pôvod a príchod jejích z neba.

Božský Spasiteľ, ako Syn Boží, musel i v tom ľudskom tele, s nímž božstvo jeho spojené bolo, nad iných ľudí vynikať velebnou krásou. Lebo duch jeho prenikal voľdy to ľudské telo, preobrazujúc ho v príbytok najvyššej múdrosti, pravej svatosti, pokory, dobroty a milosti, a jeho dôstoj, prebýjajúci sa na povrch v ohni svätom, nebeskom, musel byť porážajúci; jakož diabolski nepriatelia jeho ani nemohli sniesť takýto pohľad, keď

ho zaiste prišli do Getsemane chytať, týmto pohľadom sťa bleskom omráčení padali na zem! Jeho majestátnosť vzdalovala dlho neslachtetníkov od neho, že nemohli ho pri všetkej peknej nenávisti svojej jímať, až prišiel čas jeho, t. j. až on to sám dopustil a trpel. Tito nepriatelia netišli sa do predku k nemu, ale stáli v úzadí, kedykoľvek ho slyšať žiadali. V lahode, v mäkkosti a sladkosti jeho hlasu rozplývalo sa srdce ľudské; dietky nevinné sa takou príťažlivosťou k nemu vinuli, ako k nikomu inému, jakoby boli cítili, že On je najväčší jejich priateľ a milovník; no naproti tomu diablom posadlí utekali od neho s krikom a strachom náramným, lebo moc jeho hromila zlých duchov. Vzneseným, uchvacujúcim musel byť Kristus v čas učenia a kázania svojho, pútajúcim a okúzľujúcim pri uzdravovaní chybných a nedúživých na tele, keď uzdravoval jich púhym slovom alebo dotknutím sa jich svojou boholudskou bytnosťou. A jaký musel byť On, keď sa samotný modlil k Otcu Svojmu nebeskému a keď kriesil mŕtvych, aby jím navrátil uprchlý život a potešil skormútenú rodinu?! Učedníci jeho boli vo vytržení, keď spatrili nevidanú po ten čas čisto-božskú slávu jeho, pri premenení sa jeho na hore Tábor, kde sa tvár jeho ako slnce zaskvela a on odial sa v skvúcu belosť najčistejšieho svetla, jehož niet na zemi. A hľa, tehdaší umelci, nemajúc smyslu k zobrazeniu tej slávy Kristovej, museli to ponechať až po vekoch zjavivším sa umelcom kresťanským, s vierou v tohoto Pána a božského Spasiteľa svojho. Či i toto umenie, ktoré božskosť cíti a chápe, i nákrasy a farbami nastieniť sa ju usiluje, nenie div moci božskej, aj v smrteľných ľuďoch pôsobiacej?!

Apoštolovia, duchom svätým obdarení a zástupom kázuci Evanjelium o Kristu, číniac pri tom divy veľiké, vypadali ako bytnosti vyššie od Boha k ľuďom poslané, prečo neraz padali pred nimi na kolena ľudia pohanskí, ale oni to zabraňovali, horšiac sa nad tým, lebo neboli predsa tým, čím bol a je ten, ktorý jich do sveta poslal k národom.

Tvorivá sila ľudského ducha, smysliami a myslivosťou jeho budená, rozvíja sa v neutušených rozmeroch, jako sme to už z čiastky

pri cirkevnom maliarstve poznali, no budeme ju i pri iných druhoch maliarstva obdivovať. A tak vidíme ďalej historické maliarstvo, ktoré nám znázorňuje v obrazoch jednotlivé doby a momenty z historie ľudstva vzaté, aby pominulý historický dej sťa prítomný k nám prehovoril. Skupeninami charakteristických osôb, ktoré istý dej konaly, alebo naň vlivaly dľa moci a vlády svojej, a dľa toho, ako sa pri historických skutkoch upotrebiť daly: znázorňuje sa nám istá doba historie, alebo radšej jedon pamätný v nej odohraný moment. A ponevác sa dramatické básnictvo tiež rado historickými dejami zaoberá, ba historia je z tej strany jeho látkou a obsahom, duch pak dejom vládnuci dušou jeho, že nám odohraný v minulosti dej sťa prítomný predvádza, je aj maliarstvo divadelné zvláštneho významu pre nás, a síce svojou prirodzenou sceneriou, miestopisom, krajom a priestorom, kde sa čo pamätného udalo, potom pak predstavením tých osôb, ktoré v istom čase, vo zvláštnych okolnostach postavení, tou lebo inou mocou nadaní, dľa ducha, zvykov a mravov tehdašej doby dejstvovaly, vystupujú i v charakterističnom obleku alebo v ozbrojení. A ponevác sa za našich časov divadlo velice povznieslo a zdokonánilo, dýcha ono vo veľkej miere maliarskou sceneriou, ale aj potrebuje pomocnej ruky tohoto krásneho umenia. Preto pokiaľ divadlo mimo verného predstavenia dejy i princípu mravnosti slúži, je ono zobrazeným aesthetickeo-ethického rozvoju buďto ľudstva vekov už zahaslých, buďto pak plynúceho života, jako sa on javí vo všetkých možných formách domáceho, rodinného, spoločenského, privátneho i verejného pohybovania a žítia. Zvláštne je za našich časov i predstavenie malbou bitiev či na pevnosti a či na mori udávajúcich sa, alebo už udavších sa, ktoré nám maliari dľa istých a bezpečných zpráv, alebo dľa vlastného pozorovania, ako sa to v novom veku i diať zvyklo, štetcom svojím verne zpredmetniť sa usilujú, tak že jich potom pomocou optických skiel, v tak rečenej panoráme, jakoby pred očima našima odohrávané až do omámenia smyslov, menovíte desné morské bitvy, spatrujeme. Význam-

nejšie však od tohoto je maliarstvo individualit, t. j. zvláštnych vynikajúcich duchom a skutkami svojimi osobností, ktoré nám ako osobností duchaplné, vo vede, v umení sa vyznačivšie, v histórii zvláštny zástoj odohravšie, alebo v prítomnosti vynikajúce a dobročinnosťou k národu a vlasti preslulé, maliarmi predstavené bývajú. Mimo toho zaoberá sa maliarstvo aj milými a krásnymi výjavmi, z tichého domáceho a rodinného života pochádzajúcimi, kde ono kreslí zatrudnenia, žiale a radosti rodín, takto pak zvyšuje cenu domácich cností a sladkých pocitov. Sem patrí aj kreslenie utešených výjavov z hospodárskeho a pastierskeho života vzatých, pod menom idylických obrazov.

Tu obdivujeme predovšetkým tú schopnosť umelca, ducha z tváre a očí presvitajúcim učiniť, alebo zobrazíť ho v celom obličaji, a tak vyraziť v ňom slasť i bolasť, radosť i zármutok, smiech i hnev, prajnosť i závisť, priateľstvo i nenávisť, dobrotu i zlobu, pokoj i nepokoj, nádej i zúfalstvo, roztúženosť lásky i nekonečnú zášť!

Takto hľa uvážili sme, ako duša naša, vnímajúc do seba tento zovnútorňý objektívny svet, menovite neprehliadný razom počet jeho oddielnych bytností a týchto podobu, barvu i jakosť, nakoľko sa ona oku nášmu pomocou čarovného slnečného svetla javiť môže: a preto nastáva nám ešte povážiť a v krátkosti predstaviť, ako tento svet do duše našej kroz smysel sluchu putuje a javí sa nám tak rečeno v útrobach svojich, odokrývajúc nám svoju vnútornosť, svoje hýbanie, svoju silu a moc, svoj dych, zvuk, hlas, svoju reč, svetovú hudbu a harmoniu, jako čiastku sférickej hudby universálneho sveta, alebo Všemíra!

Sila v prírode dľa premúdrych zákonov účinkujúca, zastupuje ducha, táto sila ale pramení sa zo živlov prírody, ktoré sú síce sami v sebe jemné látky iba, avšak prejavujú také vlastnosti, že jako prvky všetkých vecí považované byť musia, jejichž účinky sú mohútne a nezaznateľné. Za našich časov, kde veda natúry obrovské pokroky učinila, nemožno ako v stredoveku o štyroch živloch rozprávať, ani nesvobodno zem, vozduch, vodu

a oheň za samé živly považovať, lebo práve i tieto veci sú složené, a preto žiadan čistý živvel alebo nerozložiteľnú silu nepôsobia, keďže je zem miešanina živlov, voda z kyslíku a vodíku zaleží, povetrie alebo vzduch sa na všelijaké plyny rozložiť dá, a čo horí a z nehož sa teplo rozvíja, to sú opäť plyny; hromovina a magnetismus sú si príbuzné sily, delené na pozitívnu a negatívnu, a len jednoduché kovy, ktoré ani oheň zničiť nevládze, za živly pokládať nutno. Sily prirodzené účinkujú tedy sťa duch, a aj inštinkt alebo pud živočíchov, jimiž títo spravovaní bývajú, za dač duševného pokládať nútení súc, v obidvoch zjavoch týchto ducha prírody spatrovať musíme. Tento duch prírody pak javí sa v priťahovaní a v odstrkovaní, v pohybovaní, krútení, kolotaní, v sohrievaní, rozpalovaní, svietení a vo všetkom, čo patrné hýbanie a život, tvorenie a vrenie, menovite organický vývin, zrast, žitie a trvanie vŕvodi a samú porušiteľnosť kroz ustavičné prerábanie hmoty v nové formy bytu a života, a tak kroz prelievanie síl do nových ústrojov premáha, vyvolávajúc nový a nový život. Tenže duch prírody objavuje sa i v šelestení, váni, hučaní, ťunení, zvučaní, skučaní, fičení, hvízdání, ryčaní, ručení, hrnení, rachotení a revaní, a tak zvukami a hlasmi, ktoré už u vtáctva vystupujú ako: krákoranie, štebotanie, hrkútanie, ba jako milý, lúbezný spev, na pr.: slávika, škovránka, čižika, stehlíka, penky a cudzého u nás kanálíka. Zvuk a huk, cengot, hlas a spev, to hľa reč ducha prírody, predivne v tisící moduláciach sa javiaci. Jaký tvor, jaká bytnosť, jaký živvel, jaká vec, taký slyšiteľný prejav jejich ducha v týchže zvukoch a hlasoch spočívajúci.

Dych, dech, duch, jak príbuzné sú to výrazy, a v nich pohyb a krozeň život, odkial materialisté v blude svojom i ducha a dušu ľudskú iba za vzdušnú bytnosť, silu a moc prírody vyhlásili. No čo nenie hmotné a ani vidieť, ani slyšať, ani zavoňať sa nedá, nemožno síce v reči ľudskej ináč vyjadriť; ale duch náš, ktorý je údelom božským a bytnosť nesmrteľná, sebävedomá, sebäcitná, je dač docela iného, nežli tamten duch prírody, fysickou silou a vlastnosťou zaváňajúci,

nejšie však od tohoto je maliarstvo individualit, t. j. zvláštnych vynikajúcich duchom a skutkami svojimi osobností, ktoré nám ako osobnosti duchaplú, vo vede, v umení sa vyznačivšie, v histórii zvláštny zástoj odohrávajú, alebo v prítomnosti vynikajúce a dobročinnosťou k národu a vlasti preslulé, maliarmi predstavené bývajú. Mimo toho zaoberá sa maliarstvo aj milými a krásnymi výjavmi, z tichého domáceho a rodinného života pochádzajúcimi, kde ono kreslí zatrudnenia, žiaľ a radosť rodín, takto pak zvyšuje cenu domácich cností a sladkých pocitov. Sem patrí aj kreslenie utešených výjavov z hospodárskeho a pastierskeho života vzatých, pod menom idyllických obrazov.

Tu obdivujeme predovšetkým tú schopnosť umelca, ducha z tváre a očí presvitajúcim urobiť, alebo zobrazíť ho v celom obličaji, a tak vyraziť v ňom slasť i bolesť, radosť i zármutok, smiech i hnev, prajnosť i závišť, priateľstvo i nenávisť, dobrotu i zlobu, pokoj i nepokoj, nádej i zúfalstvo, roztúženosť lásky i nekonečnú zášť!

Takto hľa uvážili sme, ako duša naša, vnímajúc do seba tento zovnitorný objektívny svet, menovite neprehliadný razom počet jeho oddielnych bytností a týchto podobu, farbu i jakosť, nakoľko sa ona oku nášmu pomocou čarovného slnečného svetla javiť môže: a preto nastáva nám ešte povážiť a v krátkosti predstaviť, ako tento svet do duše našej kroz smysel sluchu putuje a javí sa nám tak rečeno v útrobach svojich, odokrivajúc nám svoju vnútornosť, svoje hýbanie, svoju silu a moc, svoj dych, zvuk, hlas, svoju reč, svetovú hudbu a harmoniu, jako čiastku sférickej hudby universálneho sveta, alebo Všemohira!

Sila v prírode dľa premúdрых zákonov účinkujúca, zastupuje ducha, táto sila ale pramení sa zo živlov prírody, ktoré sú síce sami v sebe jemné látky iba, avšak prejavujú také vlastnosti, že jako prvky všech vecí považované byť musia, jejichž účinky sú mohútne a nezaznateľné. Za našich časov, kde veda natúry obrovské pokroky učinila, nemožno ako v stredoveku o štyroch živloch rozprávať, ani nesvobodno zem, vzduch, vodu

a oheň za samé živly považovať, lebo práve i tieto veci sú složené, a preto žiadon čistý živvel alebo nerozložiteľnú silu nepôsobia, keďže je zem miešanina živlov, voda z kyslíku a vodíku zaleží, povetrie alebo vzduch sa na všelijaké plyny rozložiť dá, a čo horí a z nehož sa teplo rozvíja, to sú opäť plyny; hromovina a magnetismus sú si príbudzné sily, delené na pozitívnu a negatívnu, a len jednoduché kovy, ktoré ani oheň zničit nevládze, za živly pokládať nutno. Sily prirodzené účinkujú tedy sta duch, a aj inštinkt alebo pud živočíchov, jimiž títo spravovaní bývajú, za dač duševného pokládať nútení súc, v obidvoch zjavoch týchto ducha prírody spatrovať musíme. Tento duch prírody pak javí sa v priťahovaní a v odstrkovaní, v pohybovaní, krútení, kolotaní, v sohríevaní, rozpalovaní, svietení a vo všetkom, čo patrne hýbanie a život, tvorenie a vrenie, menovite organický vývin, zrast, žitie a trvanie vývodí a samú porušiteľnosť kroz ustavičné prerábanie hmoty v nové formy bytu a života, a tak kroz prelievanie síl do nových ústrojov premáha, vyvolávajúc nový a nový život. Tenže duch prírody objavuje sa i v šelestení, váni, hučaní, ňunení, zvučaní, skučaní, fičení, hvízdaní, ryčaní, ručení, hrnení, rachotení a revaní, a tak zvukami a hlasmi, ktoré už u vtáctva vystupujú ako: krákoranie, štebotanie, hrkútanie, ba jako milý, lúbezný spev, na pr.: slávika, škovránka, čížika, stehlíka, penky a cudžého u nás kanálika. Zvuk a huk, cengot, hlas a spev, to hľa reč ducha prírody, predívne v tisící moduláciach sa javiaci. Jaký tvor, jaká bytnosť, jaký živvel, jaká vec, taký slyšiteľný prejav jejích ducha v týchže zvukoch a hlasoch spočívajúci.

Dych, dech, duch, jak príbudzné sú to výrazy, a v nich pohyb a krozeň život, odkial materialisté v blude svojom i ducha a dušu ľudskú iba za vzdušnú bytnosť, silu a moc prírody vyhlásili. No čo nenie hmotné a ani vidieť, ani slyšať, ani zavoňať sa nedá, nemožno síce v reči ľudskej ináč vyjadriť; ale duch náš, ktorý je údelom božským a bytnosť nesmrteľná, sebävedomá, sebäcitná, je dač docela iného, nežli tamten duch prírody, fysickou silou a vlastnosťou zavánajúci,

je to duch tvora jediného, od všetkých iných tvorov slávne sa rozoznávajúceho, a preto Duch Bohu podobný, jemu príbuzný, všelikeho iného zemského ducha do svojej moci a poddanosti jímajúci, ktorý sám a sám výlučne Stvoriteľa svojho poznať, vedome a slobodne nasledovať, k nemu sa čo k duchu

svrchovanému viníť a ho rečou, spevom a hudbou v prekrásnej harmonii oslavovať môže; ktorý vyslovuje to, čo žiaden iný zemský duch (t. j. prírody) vysloviť nemôže, totiž večnú oslavu božstva a večnú radosť svoju v Bohu!

(Pokračovanie nasleduje.)

Literatúra a umenie.

Slovenské Spevy. Vydávajú priatelia slovenských spevov. Sošit 3. Turč. Sv. Martin. Tlačou knihtačiarkeho účastinárskeho spolku. 4°. Str. 81—120. Cena sošitu 1 zl. r. č. — Týmto tretím sošitom dospel počet piesní (nápev i text) k číslu 325. Úprava tohoto sošitu je tak ako i dvoch predošlých skvostná. „Slovenské Spevy“ tieto, ktoré nemaly by v žiadnej vzdelanejšej rodine slovenskej chýbať, odporúčame nášmu ctenému obecnstvu čo najvrlejšie.

Prostonárodné Slovenské Povesti. Sošit 3. Cena 30 kr. Tento sošit, v ktorom je 15 rozličných povestí, ozdobený je aj ilustráciou povesti „Žabina kmotra.“ Myslíme, že o tomto literárnom podniku nebudeme viac reči šíriť; čo je dobré, odporúča sa samo sebou, a práve pre nastávajúce dlhé zimné večery budú „Slovenské Povesti“ milým čítaním. K dostaniu sú v Turč. Sv. Martine u knihtača. účast. spolku.

Slovenského divadelného ochotníka vyšiel sväzok IV. a obsahuje veselohru „Dámy a husári“ v troch dejstvách od Alex. Fredra. Turč. Sv. Martin. Nákladom priateľov ochotníckych divadelných hier. Strán 79. Cena 25 kr.

Pozyv k predplatkom.

Biedou o všestranné užitočné rozprávané spisy pre našu milú slovenskú mládež a prosbami viacerých milovníkov zábavno-poučných a srdce sošľachťujúcich „rozprávok“ pohnutý, upravil som do tlače viacej i v tohoročných „Katol. Novinách“ uverejnených i posiaľ neuverejnených čiastočne pôvodných, čiastočne poslovenčených čo najzaujímavejších povestí a rozprávok, názovne:

OBSAH: Lališa. Povest od Vajanského. (Dokončenie.) — Mučedníca. Obrázok z upovedomelého slovenského života. (Pokračovanie.) — Obor v putách. D. B—ý. Naše Tatry. D. B—ý. Na Lykave. Povest z kuruckých vojen. Napísal Ant. Em. Timko. — Šefraník. Povest. — Bratia zbojníci. Úvod k Puškinovej básni: „Bratia razbojníci.“ Cerkesská pieseň. Z Puškinovho „Kavkazského plienika.“ — Tatarská pieseň. Z Puškinovho „Bachčisarajského fontanu.“ — Kozák. Z Puškinovho „Poltavy.“ V. — Anthropologické úvahy. Dľa všeobecného nastínu Karola Rosenkranza určitejšie pojednáva P. H. — Literatúra a umenie.

Predpláca sa u redakcie a administrácie v Turč. Sv. Martine:

Celoročne 4 zl., polročne 2 zl. 10 kr. r. č. — „Orol“ vychádza v sošitoch, 4 hárky silných, dňa posledného každého mesiaca.

Tlačou knihtačiarkeho účastinárskeho spolku v Turč. Sv. Martine.

„Zábavno-poučná zahradka.“ Spisok tento výjde počiatkom mesiaca decembra t. r. v úprave Dobšinského „Slovenských Povestí,“ — i vyzývam úctyplne prajúcich sebe, svojim a zvlášte drahej mládeži nášej čítania ušľachtileho, aby sa u mňa do prvého decembra t. r. v hojnóm počte prihlásiť ráčili. Cenu ustanovil som na 30 kr. r. č., začo dostanú pp. predplatitelia dielko frankované. Na 10 výtiskov dám jedenásty nádvakom.

V Trnave (Nagyszombat), 23. okt. 1880.

Martin Kollár,
kňaz, redaktor „Katol. Novín.“

Náveštie.

Pri objednávaní kat. spevníčku, sostaveného kroz Gabr. Zaymusa, temer každý dopytoval sa na nápevy k nemu. Tieto vydať mu nebolo možno, lebo tlač nót je drahá a počet prihlásivších sa nebol dostatočný, aby sa výlohy tlače zaplatily.

Chejúc však tomuto nedostatku odpomôcť, dal som nápevy tých piesní, ktoré sú širšiemu obecnstvu menej známe, menovite všetky tie, ktoré nie sú v Egrého spevníku vynotované, úhladne napísať a pomocou kopirujúceho stroju Phönix v 36 exemplároch odtisnúť.

Celé dielko obnáša 49 str. osmorky. Papier je dobrý a prevedenie dosť čisté. Cena tuho viazaného výtisku s pláteným chrbtom 50 kr.

Vyzývajú sa teda pp. organizisti, aby sa o takové u dolupodpísaného ohlásili. Kto pošle 55 kr. vopred, pošle sa mu výtisk pod krížovou obálkou. Turzovka, 15. oktobra 1880.

František Tagányi,
(Pošta v mieste.)
dekan a farár turzovský.